

RUANDA ÜLKE RAPORU

HAZIRLAYAN: SEVİL SALMAN

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
1. TEMEL SOSYAL GÖSTERGELER	3
2. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER	4
3. DIŞ TİCARET	6
3. 1. DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ	6
3. 2. İHRAÇ ETTİĞİ BAŞLICA ÜRÜNLER	6
3. 3. İHRACAT YAPTIĞI BAŞLICA ÜLKELER	7
3. 4. İTHAL ETTİĞİ BAŞLICA ÜRÜNLER	8
3. 5. İTHALAT YAPTIĞI BAŞLICA ÜLKELER	9
3. 6. TÜRKİYE İLE TİCARET	9
3.6.1.TÜRKİYE – RUANDA DIŞ TİCARET DEĞERLERİ	9
3.6.2.TÜRKİYE’NİN RUANDA’YA İHRACATINDA BAŞLICA ÜRÜNLER	10
3.6.3.TÜRKİYE’NİN RUANDA’DAN İTHALATINDA BAŞLICA ÜRÜNLER	11
4. EKONOMİK KALKINMA, İŞ İMKÂNLARI VE İHRACAT İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME	12
4.1.Enerji, Ulaşım ve Bilişim ve İletişim Teknolojisi Altyapısının Geliştirilmesi	13
4.2.Özel Sektörün İşlerini Kolaylaştıracak Bir Çevre Oluşturmak	13
4.3.Tarımın Modernleştirilmesi ve Değer Zincirinin İyileştirilmesi	13
4.4.Sanayinin Desteklenmesi	13
4.5.Müşteri hizmetlerinin iyileştirilmesi	14
4.6.Eğitim ve Sağlık	14
4.9.Nüfus büyümesi	14
5. İŞ KURMAK	14
6. YATIRIM FIRSATLARI	15
6.1.ÖNEMLİ FIRSAT: Finansal Hizmetler	15
6.2.Seyahat-Turizm	16
7.YASALAR VE TÜZÜKLER	16
7.1.Ruanda’da İşletme Kaydı	16
7.2.Ruanda Kalkınma Kurulu’nda Şirket Kaydıyla Kayıt	17
7.3.Şirket Kuruluş Sözleşmesi	17
7.4.Şirket Kuruluş Tescili	18
7.5.Alt Kuruluş/Şube Kurulması	18
7.6.Ticari Marka ve Ticari Ünvanın Kaydı	18
7.7.Sivil Toplum Kurulularının (STK) Kaydı	18
7.8.Banka Hesabı Açma	18
7.9.Ruanda Gelir İdaresi’ne Kayıt	19
7.10.Ruanda Kalkınma Kurulu’na Kayıt	19
7.11.Yatırım Belgesi İçin Başvuru	20
7.12.Serbest Bölge Faaliyetleri	20
7.13.Ruanda’da ofisi bulunan uluslararası şirketler	21
7.14.Ruanda’da şubesi olan uluslararası bir şirket olma hakkını kazanmak	21
7.15.İnşaat Projesinin Tescili	21
8. TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI KURULUŞLAR	22
9. OAİB İİŞTİĞAL ALANINA GİREN SEKTÖRLER AÇISINDAN TUNUS’UN İTHALATINA BAKIŞ	22
9.1.Makine ve Aksamaları Sektörü	22
9.2. Savunma ve Havacılık Sektörü	24
9.3.Demir ve Demir Dışı Metaller Sektörü	26
9.4.Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri Sektörü	29
9.5.Süs Bitkileri Sektörü	30
9.6.İklimlendirme Sektörü	31
9.7.Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri Sektörü	32
9.8.Çimento Sektörü	34
9. RUANDA’YA İHRACATTA YAŞANAN SORUNLAR	37
KAYNAKLAR	38

1. TEMEL SOSYAL GÖSTERGELER

Başkenti	:	Kigali
Yönetim Biçimi	:	Cumhuriyet
Resmi Dili	:	İngilizce, Fransızca ve Kinyarwanda
Yüzölçümü	:	26.338 km2
Para Birimi	:	Ruanda Frankı (Rwfr)
Nüfus	:	12.988.423 (Not: Bu ülkede AIDS'e bağlı aşırı ölüm olayları yaşandığından tahmini rakamlarda değişiklikler olabilmektedir-Temmuz 2016 tahmini).
Etnik gruplar	:	Hutu (Bantu), Tutsi (Hamit), Twa (Pygmy)
Diller	:	% 93,2, Kinyarwanda ve diğer diller % 6,2, Fransız (resmi) ve diğer diller % 0,1, İngilizce (resmi) ve diğer diller % 0,1, Svahili (diğer) Veya ticari merkezlerde kullanılan Kiswahili) % 0,02, diğer % 0,03, belirsiz % 0,3 (2002 tahmini)
Dinler	:	Roman Katolik % 49,5, Protestan % 39,4 (diğerleri arasında Protestan % 12,2 ve diğer Protestanlar % 27,2), diğer Hristiyan % 4,5, Müslüman % 1,8, animist % 0,1, diğer % 0,6, hiçbirisi % 3,6 (2001), belirtilmemiş % 0,5 (2002 tahmin)
Demografik Profil:		Ruanda'nın doğurganlık oranı, son on yılda hızla gerilemiştir. Kadın başına düşen ortalama doğum sayısı 2005'de 5,6 iken, 2016'da 4,5'e düşmüştür. Ancak yine de Ruanda, Afrika'nın en yoğun nüfuslu ülkelerinden biridir. Ayrıca, Ruanda 2017 yılı itibarıyla, neredeyse hepsi komşu Burundi'de ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde çatışmadan kaçan 160.000 mülteciye ev sahipliği yapmaktadır.
Yaş yapısı	:	0-14: % 41.53 (erkek / kadın 2.674.688 2.719.248) 15-24 yaş: % 18.87 (erkek / kadın 1.225.009 1.226.141) 25-54 yaş: % 32.93 (erkek / kadın 2.134.064 2.142.936) 55-64 yaş: % 4.09 (erkek 249.447 / dişi 282.225) 65 yaş ve üzeri: % 2.58 (erkek 138.834 / dişi 195.831) (2016 est.)
Nüfus artış hızı	:	% 2,53 (2016 tahmini.)
Doğum oranı	:	33.3 doğum / 1.000 nüfus (2016 tahmini.)
Ölüm oranı	:	8.8 ölüm / 1.000 nüfus (2016 tahmini.)
Kentsel nüfus	:	toplam nüfusun % 28,8 (2015)
Kentleşme hızı	:	değişim % 6.43 yıllık oran (2010-15 tahmini)
Başlıca kentsel alanlar- nüfus:		KIGALI (sermaye) 1.257 milyon (2015)
Sağlık harcamaları:		GSYİH'nın % 7,5'i (2014)
İçme suyu kaynağı:		Kentsel: nüfusun % 86,6'sı Kırsal: nüfusun % 71,9'u Toplam: Nüfusun % 76,1'i
HIV / AIDS - erişkinlerde yaygınlık oranı:		% 3,1 (2016 tahmini.)
HIV / AIDS - HIV / AIDS'le yaşayan insanlar:		220.000 (2016 tahmini.)
Başlıca bulaşıcı hastalıklar:		Risk derecesi: Çok yüksek Yiyecek veya su kaynaklı hastalıklar: bakteriyel ishal, hepatit A ve tifo ateşi Vectorborne hastalıkları: sıtma ve dang humması Hayvan temas hastalığı: kuduz (2016)
Eğitim harcamaları:		GSYİH'nın % 5'i (2013)

2. TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

Reel GSYİH büyümesi	: Yüzde 5,9 (2016)
Cari fiyatlarla GSYİH	: 8.096 milyar dolar (2015 Dünya Bankası) RWF 6,618 milyar (2016NISR)
Kişi başına GSYİH	: 697 ABD Doları (2015 Dünya Bankası)
Tüketici fiyatları enflasyonu	: TÜFE, Nisan 2016 ile Nisan 2017 arasında ortalama yüzde 6,7 arttı.
Toplam İhracat *	: 621,6 milyon ABD doları (2016)
Toplam İthalat *	: 1,778 milyar ABD doları (2016)
ABD'ye ihracat *	: 26,4 milyon ABD doları (2016)
ABD'den ithalat *	: 74,6 milyon ABD doları (2016)
GSYİH (satınalma gücü paritesi):	21.97 milyar dolar (2016 tahmini.) 20,73 milyar dolar (2015 tahmini) 19.39 milyar dolar (2014 tahmini (2016 verileri))
GSYİH - reel büyüme oranı:	% 6 (2016 tahmini.) % 6.9 (2015 tahmini.) % 7 (2014 tahmini.)
GSYİH - kişi başı (PPP):	1,900 dolar (2016 tahmini.) 1,800 ABD doları (2015 tahmini.) 1,700 dolar (2014 tahmini.) (2016 verileri)
Tarım ürünleri	: Kahve, çay, piretrum (krizantemden yapılmış böcek ilacı), muz, fasulye, sorgum, patates; çiftlik hayvanları
Önemli Sektörler	: Çimento, tarım ürünleri, küçük ölçekli içecekler, sabun, mobilya, ayakkabı, plastik eşyalar, tekstil, sigaralar
Sanayi üretiminin büyüme hızı:	% 6,9 (2016 tahmini.)
İşgücü	: 6.03 milyon (2016 tahmini.)
İşsizlik oranı	: NA%
Yoksulluk sınırının altındaki nüfus:	% 39,1 (2015 tahmini.)
Enflasyon oranı (tüketici fiyatları):	% 4,6 (2016 tahmini.) % 2,5 (2015 tahmini.)
İhracat ürünleri	: kahve, çay, deri, teneke cevher
İhracat pazarları	: Kongo % 19,8 Demokratik Cumhuriyeti, ABD % 10.8, Çin % 10.3, Svaziland % 7.9, Malezya % 7, Pakistan % 6.2, Almanya % 5,9, Tayland % 5.5 (2015)
İthalat ürünleri	: gıda maddeleri, makine ve ekipmanları, çelik, petrol ürünleri, çimento ve inşaat malzemesi
İthalat-ortakları	: Uganda % 15,8, Kenya % 11,8, Hindistan % 8,7, Çin % 8,7, BAE %8,6, Rusya % 6,6, Tanzanya % 5,1 (2015)
Döviz ve Altın Rezervleri:	\$ 756.300.000 (31 Aralık 2016 tahmini) \$ 1.030.000.000 (31 Aralık 2015 tahmini)
Döviz Kuru	: ABD Doları başına Ruanda Frangı (RWF) -787,9 (2016 tahmini), 720,54 (2015 tahmini), 720,54 (2014 tahmini), 680,95 (2013 tahmini), 616,6 (2012 tahmini), 827,5 RWF (11.05.2017)

Henüz keşfedilmemiş yatırım fırsatları: Yatırım için özellikle altyapı, enerji, tarım, turizm, üretim, bilgi ve iletişim teknolojisi, madencilik, mali hizmetler, gayrimenkul ve inşaat sektörlerinde önemli fırsatlar bulunmaktadır.

Koloni öncesi Ruanda tek bir yönetici aileden gelen Tutsi krallar tarafından yönetilen merkezi bir krallıktı. Kral yönetimini üç idareci kategorisiyle gerçekleştiriyordu: sığır idarecileri, toprak idarecileri ve askeri idareciler. İdarecilerin hepsi olmasa da birçoğu Batutsi'ydi, özellikle sığır ve askeri idarecileri. Kral ve halk arasındaki ilişki hiyerarşik olsa da Bahutu, Batutsi ve Batwalar arasındaki ilişki iş takası yoluyla gerçekleşen karşılıklı faydaya dayanıyordu. Simbiyotik bir ilişkiydi bu. "Ubugake" denilen alıcılık sistemi toplumun tümüne yayılmış durumdaydı.

1899 yılında Ruanda bir Alman kolonisi oldu. 1. Dünya Savaşı'nda Almanların yenilgisi üzerine 1919'da Belçika'nın yönetimi altında Milletler Cemiyeti'nin himayesine alındı. Almanlar ve Belçikalılar Ruanda'yı dolaylı bir yönetim sistemiyle yönettiler. Bu kolonilik döneminde, Ruanda'ya ihracat ürünü ekonomi sistemi getirildi ve sistem o kadar sıkı bir şekilde yönetildi ki daha sonra Kral ve idarecileri halktan uzaklaştırılmış oldu.

1935 yılında Belçika yönetimi etnisiteye dayalı milliyet ayrılıkçı bir sınıflandırma uygulamaya başladı. On ve daha fazla ineği olan Banyarwandalar Batutsi olarak kaydedilirken, ondan az ineği olanlar da Bahutu olarak kaydedildi. Başta Belçikalı yöneticiler siyasi ve somut sebepler dolayısıyla birçoğu Batutsi yönetici elit grubu olan Kral ve idarecileri tarafındaydı. Daha çok yukarıda belirtilen yönetici elit gurubundan oluşan Ruanda Milli Birliği (UNAR) siyasi partisi tarafından bağımsızlık talebi ortaya çıkmaya başlayınca, Belçikalı yöneticiler mezhep ideolojisi temelinde kurulan PARMEHUTU adındaki diğer partiyi destek vermeye başladılar. Belçikalılar gözetiminde PARMEHUTU'nun Batutsilere yaptığı ilk katliam 1959 yılında yaşandı. Belçika'nın da suç ortağı olduğu PARMEHUTU yakıp yıkarak monarşiyi kaldırdı. 1 Temmuz 1962 tarihinde Belçika, Ruanda'nın bağımsızlığını resmi olarak verdi.

Ruanda, 12,9 milyon nüfusa ve 8.096 milyar dolarlık Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya (GSYİH) sahip olan küçük ama büyüyen bir pazardır. Ruanda ekonomisi, 2002 yılından 2012 yılına kadar yılda ortalama yüzde 8 oranında büyümüş ve daha sonra uluslararası bağış yardımı kesintileri ve askıya alma işlemleri sonrasında 2013 yılında yüzde 4,6'ya gerilemiştir. Ekonomi, 2015 yılında yüzde 6,9, 2016 yılında ise yüzde 5,9 büyümüştür. Uluslararası Para Fonu (IMF)'ye göre; Ruanda'nın GSYİH'sinin 2017 ve 2018 yılları arasında yüzde 6-7 aralığında olması beklenmektedir. Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı Endeksi'nde Ruanda, 2016 raporunda 190 ekonomiden 59'uncü sırada yer almaktadır. Endonezya Endeksi'nde nispeten yüksek sıralamaya sahiptir. Bu sıralama, Sahra altı Afrika'da Mauritius'un arkasından ikinci sırada yer aldığı anlamına gelmektedir.

Ruanda'da önem arz eden sektörler arasında enerji, tarım, ticaret, turizm ve finansal hizmetler yer almaktadır. Ruanda ekonomisi büyük ölçüde kırsal ve tarıma bağımlıdır. Hizmet sektöründe, özellikle inşaat ve turizmde, güçlü bir büyüme yaşanmıştır. Dünya Bankası'na göre; kişi başı GSYİH 2015 yılında 697 dolar olarak gerçekleşmiştir. Hükümetin ekonomik önceliği Ruanda'yı bölgesel ticaret, lojistik ve konferans merkezi haline getirmektedir. Bu strateji; birkaç yeni uluslararası business class otel inşa etmeyi, şehir merkezinde Kigali'de bir kongre merkezi kurmayı ve ulusal taşıyıcı RwandAir için filoya yatırım yapmayı içermektedir.

Ruanda, nüfusun yaklaşık % 35'ini geçimlik tarımla ve bazı mineral ve tarımsal işleme tabi tutan kırsal, tarımsal bir ülkedir. Turizm, mineraller, kahve ve çay Ruanda'nın ana döviz kaynağıdır. Ruanda'nın verimli ekosistemine rağmen, gıda üretimi genellikle gıda ithalatı gerektiren talebe ayak uyduramamaktadır. Enerji sıkıntısı, komşu ülkelerdeki istikrarsızlık ve diğer ülkelere yeterli ulaşım bağlantısının olmaması özel sektörün büyümesini engellemeye devam etmektedir. 1994 soykırımı, Ruanda'nın kırılgan ekonomik merkezini çöktürmüştür, özellikle kadınlar olmak üzere nüfusu ciddi

derecede fakirleştirmiş ve ülkenin özel ve dış yatırımları çekme kabiliyetine geçici olarak ket vurmuştur. Bununla birlikte; Ruanda, ekonomisini 1994 öncesi seviyelerin ötesinde istikrara kavuşturmak ve rehabilite etmek konusunda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. GSYİH, 2003 yılından bu yana yıllık ortalama % 6 -% 8 büyümeye ile rebounded ve enflasyon tek haneli rakamlara düşürülmüştür. 2015 yılında, hükümet istatistiklerine göre nüfusun % 39'u yoksulluk sınırının altında yaşıyor, 2006 yılında bu rakam % 57'ye yükselmiştir. Bir de bunun üzerine, dünya çapındaki talepteki düşüş nedeniyle 2015'deki maden gelirleri neredeyse yarı yarıya azalmıştır.

Afrika'nın en yoğun nüfuslu ülkesi Ruanda, Doğu Afrika Topluluğuna katılarak bütçe, ticaret ve göç politikalarını bölgesel ortaklarıyla uyumlu hale getirmektedir. Hükümet eğitim, altyapı ve yabancı ve yerli yatırımları iyileştirerek yoksulluğu azaltmak için genişletici bir maliye politikası benimsemiştir. IMF 2010'da Ruanda'nın makroekonomisinin başarılı bir şekilde yönetildiğini kabul ederek, Ruanda'yı Politika Destek Aracı'ndan azletmiştir.

Ruanda hükümeti, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında bölgesel bir lider olmaya çalışmaktadır. 2012'de Ruanda, Kigali'deki ilk modern Özel Ekonomik Bölgesi'ni (SEZ) tamamlamıştır. SEZ, tüm sektörlerde, özellikle tarımsal ticaret, bilgi ve iletişim, ticaret ve lojistik, madencilik ve inşaat alanlarında yatırım yapmak istediğini belirtmiştir. 2016 yılında hükümet, yatırımcılara kamu arazisi ve tarımsal kalkınma için uygunluğu hakkında bilgi vermek için bir çevrimiçi sistemi hayata geçirmiştir.

3. DIŞ TİCARET

3. 1. DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ

(1000 ABD Doları)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2005	149.908	374.278	524.186	-224.370
2006	143.309	567.132	710.441	-423.823
2007	183.513	627.851	811.364	-444.338
2008	398.312	1.070.038	1.468.350	-671.726
2009	26.066	1.112.015	1.138.081	-1.085.949
2010	241.828	1.405.159	1.646.987	-1.163.331
2011	401.311	1.508.305	1.909.616	-1.106.994
2012	506.989	1.831.958	2.338.947	-1.324.969
2013	608.097	1.989.145	2.597.242	-1.381.048
2014	653.365	1.954.210	2.607.575	-1.300.845
2015	578.694	1.858.091	2.436.785	-1.279.397

Kaynak: ITC-Trademap, Aralık 2016

2015 yılında 578,6 milyon dolar olan Ruanda'nın ihracatı, 2016 yılında yıllık % 7,4 artarak BM ComTrade verilerine göre 621,6 milyon ABD doları olmuştur.

3. 2. İhraç Ettiği Başlıca Ürünler

Ruanda'nın en fazla ihracat gerçekleştirdiği ürün 86,2 milyon dolarla petrol yağlarıdır. Onu 67,4 milyon dolarla çay ve 64 milyon dolarla kahve izlemektedir.

(1.000 ABD Doları)

GTİP	ÜRÜNLER	2011	2012	2013	2014	2015
	GENEL TOPLAM	401.311	506.989	608.097	653.365	578.694
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	20.136	45.717	72.357	103.266	86.228
902	Çay	52.762	86.610	61.605	57.815	67.421
901	Kahve, kahve kabuk ve kapçıkları, içinde herhangi bir oranda kahve bulunup kahve yerine kullanılan ürünler	76.325	71.168	52.210	60.831	64.091
2615	Niyobyum, tantalum, vanadyum, zirkonyum cevherleri vb. konsantreleri	39.000	56.699	134.906	103.320	63.895
2609	Kalay cevherleri ve konsantreleri	101.921	52.913	58.235	71.742	33.534
7108	Altın (platin kaplamalı altın dahil) (işlenmemiş veya yarı işlenmiş ya da pudra halinde)	0	0	0	7.610	29.786
2611	Tungsten cevherleri ve konsantreleri	11.789	21.355	29.055	25.863	17.391
1006	Pirinç	121	3.587	12.334	14.897	16.618
1101	Buğday unu/mahlut unu	7.001	17.001	13.241	20.387	15.079
9404	Şilte mesnetleri, yatak takımı eşyası vb eşya (şilteler, yorganlar, diz ve ayak örtüleri, yastıklar, puflar vb)	338	609	2.945	2.682	12.575
1516	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların fraksiyonları	40	2.210	7.255	9.264	10.079
1102	Hububat unları (buğday/mahlut unu hariç)	320	5.033	8.570	7.294	10.073
8703	Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış rubaları dahil)	15.338	24.704	8.096	7.924	9.848

Kaynak: ITC-Trademap, Aralık 2016

Emtia, özellikle altın, kalay, tantal, tungsten, çay ve kahve, Ruanda'nın ihracat gelirinin yüzde 48'inden fazlasını oluşturmaktadır. Ruanda, 2016 yılında çay ihracatından 73,5 milyon dolar kazanmış ve 2015'e kıyasla bu rakam % 9 oranında artışa tekabül etmiştir. 2016 yılında, Ruanda, bir önceki yıla göre % 7 oranında düşüşle 59,5 milyon dolar kahve ihracatı gerçekleştirmiştir. Orta Doğu ve Pakistan, Ruanda çayının ana ithalatçıları iken, kahve ihracatının başlıca pazarları ABD ve Avrupa'dır.

Ruanda Ulusal Bankası'na göre; turizm, 2016 yılında ilk kez, ülkenin en önemli döviz kazandıran sektörü olmuş ve toplam 390 milyon ABD doları ülkeye gelir getirmiştir. Bunun en önemli nedeni,

eğlence turizmi ile beraber ticaret turizmi yani toplantılar, konferanslar ve etkinliklerden elde edilen gelirlerin artmasıdır.

3. 3. İhracat Yaptığı Başlıca Ülkeler

Ruanda'nın ihracatındaki en önemli ülke 578,6 milyon dolarla Demokratik Kongo'dur. Onu 186,5 milyon dolarla Kenya ve 90 milyon dolarla İsviçre takip etmektedir.

(1.000 ABD Doları)

SIRA	ÜLKELER	2011	2012	2013	2014	2015
	GENEL TOPLAM	401.311	506.989	608.097	653.365	578.694
1	Demokratik Kongo	44.620	109.300	114.991	153.607	186.527
2	Kenya	63.634	94.762	83.186	74.257	90.375
3	İsviçre	75.528	7.611	305	23.167	53.220
4	BAE	3.254	595	16.434	12.952	40.040
5	ABD	9.964	6.300	4.438	21.415	23.878
6	Belçika	46.818	3.642	936	7.644	19.751
7	Singapur	89	34	5	7.817	19.416
8	Hong Kong, Çin	14.755	1.401	133	3.947	18.276
9	Burundi	8.502	13.592	20.874	19.287	16.226
10	ÇİN	17.541	1.857	349	8.011	13.402

Kaynak: ITC-Trade Map. Aralık 2016

3. 4. İthal Ettiği Başlıca Ürünler

(1.000 ABD Doları)

	GENEL TOPLAM	1.508.305	1.831.958	1.989.145	1.954.210	1.858.091
8517	Telefon cihazları, ses, Görüntü veya diğer bilgileri almaya veya vermeye mahsus Diğer cihazlar	31.708	51.769	63.269	98.655	98.723
2523	Çimento	66.759	85.999	88.715	83.674	87.198
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dolandırılmış)	37.177	54.262	52.333	67.160	65.644
1701	Kamış/pancar şekeri ve kimyaca saf sakaroz (katı halde)	42.983	54.207	52.726	55.686	59.448
8703	Binek otomobilleri ve esas itibarıyla insan taşımak üzere imal edilmiş diğer motorlu taşıtlar (yarış arabaları dahil)	54.208	61.064	172.951	34.570	47.268
7210	Demir veya alaşımı	17.268	26.083	33.389	42.780	42.773
	Çelikten yassı hadde mamulleri, genişliği 600 mm veya daha fazla olanlar (kaplanmış olanlar)					
1516	Hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların fraksiyonları	18.668	31.548	36.341	50.541	36.098
1001	Buğday ve mahlut	37.841	39.662	58.869	53.908	34.954
7308	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatta kullanılmak üzere hazırlanmış demir veya çelikten sac, çubuk, vb.	27.856	17.897	25.563	31.705	32.133
8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	23.539	21.217	22.775	18.607	30.621
8471	Otomatik bilgi işlem mak. bunlara ait birimler; manyetik veya optik okuyucular, verileri	32.667	36.208	27.293	30.252	28.303

	koda dönüştüren ve işleyen mak.					
3105	Azot, fosfor ve potasyumun ikisini veya üçünü içeren mineral veya kimyasal gübreler	20.303	34.063	30.392	18.438	27.385
8429	Buldozerler, greyderler, toprak tesviye makineleri, spreyleyiciler, mekanik küreyiciler, ekskavatörler, Yol silindirleri vb.	7.846	8.841	16.381	12.636	27.206
6309	Kullanılmış giyim eşyası ve kullanılmış diğer eşya	15.827	20.921	20.027	23.534	27.151

Kaynak: ITC-Trade Map, Aralık 2016

Ruanda'nın küçük sanayi bölgesi GSYİH'ya yüzde 14 civarında katkıda bulunmaktadır. Nüfusun yüzde 3'ünden daha azını istihdam etmektedir. Turizm sektörü de dahil olmak üzere hizmetler sektörü, GSYİH'nın neredeyse yarısını (yüzde 47) oluşturmaktadır. Son yıllarda yıllık ortalama yüzde 9 oranında büyümektedir.

Bilindiği üzere, Ruanda ithalata bağımlı bir ülkedir. Ruanda hükümetinin, cari hesap açığı giderek artmakta ve kronikleşmektedir. 2016 yılında ithalat toplamı 1.778 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2015' yılıyla kıyaslandığında ithalatında yüzde 4 oranında azalma gözlenmiştir.

Başlıca ithal ürünleri; elektrikli makine ve parçaları, elektronik cihazlar ve parçalar, makine aletleri ve parçaları, araçlar ve aksesuarlar, hububat ve diğer gıda maddeleri, eczacılıkla ilgili ürünler, çimento ve inşaat malzemeleri, demir ve çelik dahil, enerji ve petrol ürünleridir.

3. 5. İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler

(1.000 ABD Doları)

SIRA	ÜLKELER	2011	2012	2013	2014	2015
	GENEL TOPLAM	1.508.305	1.831.958	1.989.145	1.954.210	1.858.091
1	Çin	174.000	241.445	296.608	365.585	358.526
2	Uganda	215.330	256.894	238.639	266.885	233.522
3	Hindistan	97.474	151.146	137.810	175.180	181.794
4	Kenya	134.344	153.804	139.456	180.579	147.982
5	BAE	80.142	133.578	130.801	126.022	95.052
6	Tanzanya	85.166	90.617	94.581	79.752	83.673
7	Almanya	46.219	52.873	59.762	54.558	56.380
8	Japonya	57.239	59.864	186.913	41.059	55.023
9	Güney Afrika Cum.	51.798	44.355	39.192	45.532	48.970
10	ABD	57.970	44.086	35.028	34.544	44.794

Kaynak: ITC-Trade Map, Aralık 2016

Ruanda'nın en fazla ithalat yaptığı ülke 1,8 milyar dolarla Çin olmuştur. Onu sırasıyla 358,5 milyon dolarla Uganda, 233,5 milyon dolarla Hindistan, 181,7 milyon dolarla Kenya, 181,7 milyon dolarla Birleşik Arap Emirlikleri izlemiştir.

3. 6.TÜRKİYE İLE TİCARET

3.6.1. Türkiye – Ruanda Dış Ticaret Değerleri

Türkiye-Ruanda Dış Ticaret Değerleri (Dolar)				
	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2013	9.761.314	432.606	10.193.920	9.328.708
2014	38.373.037	3.157	38.376.194	38.369.880
2015	30.321.842	118.124	30.439.966	30.203.718
2016	29.539.940	110.936	29.650.876	29.429.004
2017 (Ocak-Haziran)	26.132.336	102.107	26.234.443	26.030.229

Kaynak: TÜİK

Türkiye ile Ruanda arasındaki ticaretin son beş yıllık gelişimine bakıldığında; 2014 yılında 10,1 milyon dolar olan dış ticaret hacminin 2015’de aniden yükselerek 38,3 milyon dolara kadar yükseldiği ancak sonraki yıllarda önce 30,4 milyon dolara daha sonra 2016 yılında ise 29,6 milyon dolara düştüğü görülmüştür. 2017 yılının Ocak-Haziran döneminde ise bu rakam 26,2 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.

3. 6. 2. Türkiye’nin Ruanda’ya İhracatında Başlıca Ürünler

Türkiye’nin Ruanda’ya İhracatında Başlıca Ürünler (Dolar)						
GTIP İkili Kodu	GTIP İkili Adı	2013	2014	2015	2016	2017
87	MOTORLU KARA TAŞITLARI, TRAKTÖRLER, BİSİKLETLER, MOTOSİKLETLER VE DİĞER KARA TAŞITLARI, BUNLARIN AKSAM, PARÇA, AKSESUARİ	149.054	22.513.216	2.039.852	343.443	14.781.122
21	YENİLEN ÇEŞİTLİ GIDA MÜSTAHZARLARI (KAHVE HÜLASALARI, ÇAY HÜLASALARI, MAYALAR, SOSLAR, DİYET MAMALARI, VB.)	2.860.742	3.659.687	3.023.504	3.061.490	1.948.548
85	ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR, SES KAYDETME-VERME, TELEVİZYON GÖRÜNTÜ-SES KAYDETME-VERME CİHAZLARI,AKSAM-PARÇA-AKSESUARİ	1.157.295	1.004.317	5.738.885	4.935.246	1.920.745
84	KAZANLAR, MAKİNALAR, MEKANİK CİHAZLAR VE ALETLER, NÜKLEER REAKTÖRLER, BUNLARIN AKSAM VE PARÇALARI	1.207.582	1.453.973	4.132.158	3.810.463	1.141.255
94	MOBİLYALAR, YATAK TAKIMLARI, AYDINLATMA CİHAZLARI, REKLAM LAMBALARI, IŞIKLI TABELALAR VB, PREFABRİK YAPILAR	79.281	419.384	1.047.845	2.530.297	999.669
73	DEMİR VEYA ÇELİKTE EŞYA	148.465	246.967	3.128.676	2.569.248	887.422
64	AYAKKABILAR, GETRİLER, TOZLUKLAR VE BENZERİ EŞYA, BUNLARIN AKSAMİ	9.947	1.072.206	476.836	644.186	798.206
11	DEĞİRMENCİLİK ÜRÜNLERİ, MALT, NIŞASTA, İNÜLİN, BUĞDAY GLUTENİ	373.200	782.704	1.610.704	1.033.825	713.563

15	HAYVANSAL VE BİTKİSEL KATI VE SIVI YAĞLAR, YEMEKLİK KATI YAĞLAR, HAYVANSAL VE BİTKİSEL MUMLAR		289.947	168.516	611.246	468.704
39	PLASTİKLER VE MAMULLERİ	321.251	239.025	783.110	666.549	335.103
96	ÇEŞİTLİ MAMUL EŞYA (HİJYENİK HAVLU, BEBEK BEZİ, KALEM, ÇAKMAK, FERMUAR, FIRÇA VB.)	1.391.792	1.761.707	448.946	882.036	316.614
34	SABUNLAR, YÜZEY-AKTİF ORGANİK MADDELER, YIKAMA-YAĞLAMA MÜSTAHZARLARI, MUMLAR,BAKIM MÜSTAHZARLARI, DIŞÇILIK MÜSTAHZARLARI	301.976	260.791	375.436	297.863	259.035
83	ADİ METALLERDEN ÇEŞİTLİ EŞYA (KİLİT, KASA, MOBİLYA TERTİBATI, VB.)	614.635	974.761	1.052.551	881.647	178.558
90	OPTİK, FOTOĞRAF, SİNEMA, ÖLÇÜ, KONTROL, AYAR, TIBBİ, CERRAHİ ALET VE CİHAZLAR, BUNLARIN AKSAM, PARÇA VE AKSESUARI	10.398	13.173	131.233	231.395	177.889
19	HUBUBAT, UN, NIŞASTA VEYA SÜT MÜSTAHZARLARI, PASTACILIK ÜRÜNLERİ	72.002	351.089	299.841	440.846	177.395
70	CAM VE CAM EŞYA	25.870	92.283	151.419	1.083.017	133.854
32	DEBAGATTE VE BOYACILIKTA KULLANILAN HÜLASALAR, TANENLER, BOYALAR, PİGMENTLER,VB, VERNİKLER, VB, MACUNLAR, MÜREKKEPLER	21.106	41.796	172.995	36.469	101.622
63	DOKUNABİLİR MADDELERDEN HAZIR EŞYA, TAKIMLAR, KULLANILMIŞ GİYİM VE DOKUNMUŞ DİĞER EŞYA, PAÇAVRALAR	11.727	160.731	36.105	84.039	89.534
62	ÖRÜLMEMİŞ GİYİM EŞYASI VE AKSESUARI	207.696	217.871	790.971	451.651	86.126
18	KAKAO VE KAKAO MÜSTAHZARLARI	25.382	94.620	21.580	86.368	74.543
	DİĞER	771.913	2.722.789	4.690.679	4.858.616	542.829
TOPLAM		9.761.314	38.373.037	30.321.842	29.539.940	26.132.336

Kaynak: TÜİK, 2017

Türkiye'nin Ruanda'ya ihracatı 2013 yılında 9,7 milyon dolar iken, 2014 yılında 38,3 milyon dolara yükselmiş, 2015 ve 2016 yıllarında 30,3 ve 29,5 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. 2017 yılının Ocak-Haziran döneminde ise bu rakam 26,1 milyon dolar olmuştur.

2017 yılı verilerine göre; Türkiye'nin Ruanda'ya en fazla ihracat yaptığı ürün 14,7 milyon dolar ile motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları olmuştur. Bunu takip eden ürünler sırasıyla; yenilen çeşitli gıda müstahzarları (kahve hülusalaları, çay hülusalaları, mayalar, soslar, diyet mamaları vb), elektrikli makine ve cihazlar, kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları ile demir ve çelikten eşya olmuştur.

3. 6. 3. Türkiye'nin Ruanda'dan İthalatında Başlıca Ürünler

Türkiye'nin Ruanda'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Dolar)						
GTIP İkili Kodu	GTIP İkili Adı	2013	2014	2015	2016	2017
09	KAHVE, ÇAY, PARAGUAY ÇAYI VE BAHARAT	185.385	3.157	47.811	90.934	44.656
12	YAĞLI TOHUM VE MEYVALAR, MUHTELİF TANE, TOHUM VE MEYVALAR,SANAYİDE VE TIPTA KULLANILAN BİTKİLER, SAMAN VE KABA YEM	247.014				
13	LAK, SAKIZ, REÇİNE VE DİĞER BİTKİSEL ÖZSU VE HÜLASALAR					7.223
39	PLASTİKLER VE MAMULLERİ	207				
84	KAZANLAR, MAKİNALAR, MEKANİK CİHAZLAR VE ALETLER, NÜKLEER REAKTÖRLER, BUNLARIN AKSAM VE PARÇALARI					50.228
93	SİLAHLAR VE MÜHİMMAT, BUNLARIN AKSAM, PARÇA VE AKSESUARI			70.313		
94	MOBİLYALAR, YATAK TAKIMLARI, AYDINLATMA CİHAZLARI, REKLAM LAMBALARI, IŞIKLI TABELALAR VB, PREFABRİK YAPILAR				20.002	
Genel Toplam		432.606	3.157	118.124	110.936	102.107

Kaynak: TÜİK, 2017

Türkiye'nin Ruanda'dan ithalatı 2013 yılında 432 bin dolar iken, 2014 yılında 3,1 bin dolara düşmüş, 2015 ve 2016 yıllarında 118,1 ve 110,9 bin dolar olarak kaydedilmiştir. 2017 yılının Ocak-Haziran döneminde ise bu rakam 102,1 bin dolar olmuştur.

2017 yılı verilerine göre; Türkiye'nin Ruanda'dan en fazla ithal ettiği ürün 50 bin dolar ile kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler olmuştur. Bunu takip eden ürünler sırasıyla; 44,6 bin dolar ile kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat ile 7,2 bin dolarlık değeriyle lak sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülasalar olmuştur.

4. EKONOMİK KALKINMA, İŞ İMKÂN LARI VE İHRACAT İÇİN SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

Ruanda Hükümeti, ülkenin yatırım bölgesi olarak cezbediciliğini artırmak için son 16 yıldır bir reform politikası izlemektedir. Ruanda'da büyük bir sosyo-politik gelişme ve ülke ekonomisinde de geniş çapta yapısal reformlar gerçekleşmiştir. Ülkenin 2020 vizyonu son derece net ve umut vericidir. Kişi

başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılanın önümüzdeki on beş yıl içerisinde dört katına çıkması beklenilmektedir.

Hükümet, altyapıya yatırımda bulunmak, ihracatı artırmak ve tüm Ruanda halkına yeni iş imkanları sunacak ve refah getirecek yüksek ekonomik büyümeyi sürdürmek üzere, kilit ekonomik sektörlerin gelişiminde liderlik etmeleri ve katkıda bulunmaları için özel sektöre destek çalışmalarına kararlılıkla devam etmektedir.

4.1.Enerji, Ulaşım ve Bilişim ve İletişim Teknolojisi Altyapısının Geliştirilmesi:

- Enerji sektöründe, su gücü ve metan gazı ile ülkenin elektrik üretimini artırmayı hedefleyen faaliyetlere öncelik verilecektir. 2012 yılına kadar en az 350 000 tüketiciyi ulusal şebekeye bağlayacak ulusal şebekenin genişletilmesi ve güçlendirilmesi üzerine odaklanılacaktır.
- Ulaşım sektöründe, bölge ticaretini desteklemek için hükümet, ticaret yollarının bağlantılarını geliştirmek ve ulaşım masraflarını azaltmak için bölgede birçok girişimde bulunmaktadır. Tarımda ticarileşmeyi ve değer katma faaliyetlerini desteklemek için kırsal alanlardaki ara yollar da dahil olmak üzere, ulusal yol ağlarının bakımı ve iyileştirilmesine öncelik verilecektir.
- Kigali Uluslararası Havaalanı, Gisenyi ve Cyangugu Havaalanları da geliştirilecektir.
- Su kaynakları, tedarik ve sıhhi tesisat hizmetleri güçlendirilecektir.
- Ulusal Temel programına ilişkin Bilişim ve İletişim Teknolojileri faaliyetleri gerçekleştirilecektir. Telekomünikasyon ağına bağlanma masraflarını azaltmayı hedefleyen faaliyetler desteklenecektir.
- Bu faaliyetlerin uygulanması alanındaki ortak girişimlere ve kamu ve özel sektör ortaklıklarına hükümet tarafından destek verilecektir.

4.2.Özel Sektörün İşlerini Kolaylaştıracak Bir Çevre Oluşturmak:

- Ruanda Kalkınma Kurulu (RDB) aracılığıyla, iş yapma masrafları önemli idari ve ruhsatlama reformlarıyla azaltılacak ve hem yabancı hem de yerli yatırımcılara mükemmel yatırımcı hizmetleri sağlanacaktır.
- Hükümet, kapasite inşa etme girişimleri ve Özel Sektör Federasyonu'nun KOBİ'leri geliştirmeyi amaçlayan İş Geliştirme Hizmetleri'ni (BDS) güçlendirerek Özel Sektör Federasyonu'nun faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir.
- KOBİ'lerin karşı karşıya olduğu engeller üzerine; finansmana erişimi artırma, yetenek geliştirme ve pazar bilgilerine erişimi iyileştirme gibi hususlarda başka programlar da uygulanacaktır.

4.3.Tarımın Modernleştirilmesi ve Değer Zincirinin İyileştirilmesi:

- Mahsullerin güçlendirilmesi programı (arazi toplulaştırması, gübre kullanımının arttırılması ve geliştirilmiş tohum ve geliştirilmiş çiftçi büyüme hizmetleri), su yönetimi ve erozyon kontrol programlarıyla elde edilen üretkenlik kazançlarının sağlamlaştırılması için faaliyetler gerçekleştirilecektir.

- Çiftçi ve kooperatiflerin teknik ve örgütsel kapasitelerinin inşasını hedefleyen faaliyetlere öncelik verilecektir.
- Hükümet çay, kahve ve bahçe bitkileri gibi ihraç mahsullerinde, mısır, pirinç, manyok ve mandıra ürünleri gibi temel gıda mahsullerinde tarım ticaretini ve yüksek değer katma faaliyetlerini destekleyecektir. Böylece değer zinciri yaklaşımı uygulanacak ve kırsal finansman, altyapı ve pazarlama gibi birbirleriyle bağlantılı destekler sağlanacaktır.

4.4.Sanayinin Desteklenmesi:

- Ticareti kolaylaştırmak için serbest ekonomik alanların ve sanayi parklarının geliştirilmesi yoluyla yeni sanayilerin kurulması.
- Madencilik sanayinde özel sektör katılımını kolaylaştıracak, üretkenliği ve değer katmayı artıracak faaliyetlere öncelik verilecektir.

4.5.Müşteri hizmetlerinin iyileştirilmesi

- Hükümet konferans organizasyonları gibi farklı alanlara açılmak için turizm altyapısını iyileştirmeye ve özel sektör yatırımlarını çekmeye devam edecektir.
- Tüm sektörlerin, özellikle de hizmet sektörlerinin yüksek kalitede müşteri hizmeti sunmasını sağlamak için öncelik verilecektir.
- Hükümet tasarrufları artırarak, sermaye pazarını geliştirerek, uzun vadeli finansmanlara erişimi artırarak ve ödeme sistemlerini modernleştirerek finans sektörünü büyütmek için çalışmaktadır.

4.6.Eğitim ve Sağlık

Geçtiğimiz 16 yılda Ruanda eğitime erişim alanında çok yol kat etmiştir, ancak bir çok durumda olduğu gibi erişimde hızlı artış olması nitelikte de artış olması anlamına gelmiyor. Nitelik esasen eğitilmiş, nitelikli ve motivasyonu iyi öğretmenlerle ilgilidir ve bu konuda çok sayıda öğretmene ihtiyaç durulması nedeniyle günümüzün bir zorluğudur. Okul ve öğrencilerin sayısında ciddi ve hızlı bir artış yaşanırken öğretmen ve öğrencilere iyi bir altyapı ve yeterli öğretim araçları (iyi bir müfredat, nitelikli ve çok sayıda ders kitapları, laboratuvarlar vs.) sağlamak da bu konuda bir etkidir.

Ruanda Hükümeti verilen hizmetin kalitesini artırarak ve evrensel sigorta kapsamıyla (Mutuelles de Santé) tedavi alma imkanı sunarak Ruanda nüfusunun sağlık durumunu iyileştirmek için çalışmaktadır.

Kamu sağlık sistemini geliştirmek için Sağlık Bakanlığı, ülkenin ciddi sağlık sorunlarına ve ayrıca HIV/AIDS salgınının getirdiği zorluklara yönelik derin reformlar gerçekleştirmektedir.

2020 Vizyonunda da detaylı bir şekilde belirtilen ülkenin sürdürülebilir kalkınması için Ruanda Hükümetinin iddialı planları doğrultusunda, Ruanda sağlık hizmetlerinin niteliğinin ulusal bir öncelik olması gerektiği kanaatindedir. Bunu başarabilmek için de insan kaynakları geliştirme, 'Mutuelles de Santé'i sürdürülebilir kılma ve sağlık sektöründe yaygınlaştırma konularına odaklanmalıyız.

Sağlık sektöründe insan kaynağı açığı hükümetin karşı karşıya olduğu en büyük sorunlardan bir tanesidir. Açıkları kapatmak için hükümet, hizmet öncesi eğitim kurumlarına büyük yatırımlarda

bulunmuştur. Aynı zamanda hükümet orta derecedeki kadroya odaklanarak, sağlık sektörüne hemşire ve teknisyen yetiştirmekle görevli olan Kigali Sağlık Enstitüsü'nü kurmuştur.

Hükümetin sağlığa ayırdığı kaynaklar son yıllarda artmıştır. Ulusal bütçeden ayrılan kaynak oranı, 1996 yılında % 4,2'den % 12'ye çıkmıştır. Hükümet kaynaklarının % 60'ı şehirler arasında dağıtılmaktadır. Hizmetlerin topluluklara sağlanabilmesi için hükümet tarafından bir sosyal güvenlik uygulaması başlatılmıştır. Bu uygulama özellikle maddi durumu iyi olmayan kişiler içindir ve gayet başarılı bir uygulamadır. Farklı sigorta programları için de örnek niteliğinde olacaktır. Yapılan bağışlar sağlık sektörü fonlarının %70'inden fazlasına tekabül etmektedir. Hükümet bunun sürdürülebilir bir çözüm olmadığı kanaatinde ve uzun vadede sürdürülebilir çözümler aramaktadır.

Sağlık sektöründe önemli gelişmeler yaşanmıştır. Hükümetin yürüttüğü HIV/AIDS çalışması hastalığın görülme oranında azalma sağlamıştır. Hastalığın şuan görülme oranı % 3'tür.

4.9.Nüfus büyümesi

Hükümet nüfusun büyümesi konusunda hayli endişelidir. En yüksek seviyede olan hükümet, aile büyüklüklerini sınırlandırma taraftarıdır. Bu durum aile gelenekleri, kültürel bağlar ve kadın ve erkeğin paylaştığı ortak sorumluluklar gibi birçok etkenle ortaya çıkmaktadır

5. İŞ KURMAK

Ruanda'da iş kurmak için belirli prosedürler uygulanmalıdır. Bir girişimci için gerekli bürokratik ve yasal adımlar aşağıda sıralanmaktadır:

- İlgili yerel profesyonellerle işbirliği ve kanun-yönetmelikler hakkında bilgi almak,
- İşletme kayıt ücretlerinin yatırılması,
- Bir kayıt sertifikası almak,
- Bir işyerinin açılması (zorunlu kılındı),
- Bir elektronik faturalama makinesi satın almak (Sertifikalı tedarikçi kullanılmalıdır),
- Bir banka hesabı açması (KDV kaydı yaptırılması),
- Çevrimiçi kayıt.

Ruanda, ticari belgelerin sayısını azaltıp, ortak sınır yönetim prosedürlerini geliştirmiştir. Ruanda'da, sınır ötesi ticaret yapmak için, elektronik tek pencere sistemi kullanılmaktadır. İthalatta, ithal edilen tüm ürünler için muayene zorunludur. İthal ürünler için zorunlu sevk öncesi muayene yapılmaktadır.

6. YATIRIM FIRSATLARI

İhracat pazarını genişletmek isteyen ülkeler için Ruanda pazarının dikkate alınmaya değer özellikleri şunlardır:

- Sürekli yüksek ekonomik büyüme: sürekli ortalama yıllık bazda GSYİH büyümesi, nispeten düşük enflasyon, düşük (ama büyüyen) borç,

- Düşük yolsuzluk: Afrika Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nce 2016 Yolsuzluk Algılama Endeksinde dünyanın az yolsuzluk görülen ulusları arasında 50 ülkesinden biri,
- Kolay İş Kurma: Sahra altı Afrika'da iş yapmak için 2 kolay ülkeden biridir. Yatırımcılar, çevrimiçi veya şahsen, Ruanda Geliştirme Kurulu aracılığıyla altı saat gibi kısa bir sürede bir işletmeye kayıt yaptırabilirler.
- Pazarlara Erişim: Ruanda 11.800.000 kişilik büyük bir pazardır. Aynı zamanda; Doğu Afrika Topluluğu (EAC) 162 milyon tüketiciden oluşan bir pazar potansiyeline sahiptir. Büyüyen bir orta sınıfa ve ayrıca gümrük birliği olan önemli bir bölgeye hitap etmektedir.

6.1.ÖNEMLİ FIRSAT: Finansal Hizmetler: Ruanda'da 12 ticari bankanın yanı sıra bir dizi mikro-finans kuruluşu ve kırsal tasarruf ile kredi kooperatifleri bulunmaktadır. Finans sektörü, Ulusal Ruanda Bankası tarafından denetlenmektedir. Büyüme potansiyeli, nüfusun yalnızca yüzde 42'sinin resmi finansal sistemle meşgul olması nedeniyle çok olasıdır.

Ruanda'da bir yer edinmek isteyen bankaların, Ruanda Ulusal Bankası'ndan bir lisans başvurusunda bulunması ve yaklaşık 8 milyon USD'lik minimum sermayeye sahip olduğunu göstermelidir. Krediye erişimi artırmak için, tüm bankalar ve diğer finansal kurumların üye olması gereken özel bir kredi referans ajansı kurulmuştur.

Pazar payı azalan en büyük üç ticari banka şunlardır:

- Kigali Bankası
- Banque Populaire du Ruanda (BPR, Atlas Mara aittir)
- Ben & m bankası

Ruanda'da bulunan diğer yabancı bankalar:

- Ecobank,
- GT Bank,
- Equity Bank,
- Kenya Ticaret Bankası ve
- Vinç Bankası'dır.

Bankaların Fırsat Olarak Görebileceği Alanlar:

- Özellikle kırsal alanlardaki ticari banka ürünleri ve hizmetleri
- Rekabetçi kredi imkânları
- Tarımsal ürünler / hizmetler finansmanı
- Özellikle KOBİ'leri finanse etmek için kalkınma bankaları
- Mikrofinans fırsatları
- İpotek finansmanı
- Yatırım bankacılığı hizmetleri
- Finans sektörü profesyonellerinin eğitimi
- Sigorta hizmetleri, özellikle yeniden sigorta
- Ruanda sermaye piyasasında hisse senedi ve tahvil alımları
- Yaşam politikaları ve tarım ve tıbbi programlar gibi yenilikçi sigorta ürünlerinin sağlanması
- Özel finansman çözümleri, yani özel sermaye fonu
- Sermaye ve finansal piyasalarda kurumsal ve insani kapasite geliştirme.

6.2.Seyahat ve Turizm: Seyahat ve turizm sektörü, Ruanda için en iyi ihtimalli yatırım alanıdır. Ruanda'da dört volkan, Nyungwe, Akagera ve Gishwati ulusal parkları ve altı yanardağ, 23 göl ve çok sayıda nehir ve dağ gorilleri gibi nadir türlerden oluşan doğal varlıklar bulunmaktadır.

Turizm, ülke için önde gelen döviz kazandırıcıdır. Turizm gelirlerinin 2016 yılında 367,7 milyon ABD dolarından, 2019'da 389,8 milyon ABD dolarına yükseleceği tahmin edilmektedir.

Ruanda ayrıca, Afrika Uluslar Kupası'na (futbol şampiyonası) ev sahipliği yapan konferanslar ve etkinlikler için bölgesel ve küresel bir merkezdir. Büyük havayolu şirketlerinin Ruanda'ya olan trafiğindeki artış Ruanda'nın turizm sektörünün büyümesine katkıda bulunmaktadır.

7.YASALAR VE TÜZÜKLER

7.1.Ruanda'da İşletme Kaydı

Ruanda tüm Doğu Afrika ve belki de dünyada işletme kaydı ve iş kurma konusunda en az prosedüre ve en hızlı sürece sahip ülkedir. Ruanda'da işletme kaydı yapmak için aşağıdaki adımlar izlenmektedir.

İşletme kayıt işlemi internet üzerinden <http://org.rdb.rw/> veya Ruanda'nın başkenti Kigali'de yer alan Ruanda Kalkınma Kurulu'nun bir birimi olan Kayıt Müdürlüğü'nden (tam adresi için aşağıdaki bağlantılara bakınız) yapılmaktadır.

7.2.Ruanda Kalkınma Kurulu'nda Şirket Kaydıyla Kayıt

Ruandalı işletmeler şahıs şirketi, şirket veya yabancı bir alt kuruluş/şube olarak kaydedilebilir.

Şahıs şirketlerinden istenen belgeler

- Şahsın isminin belirtildiği bir başvuru yazısı
- Doğum yeri ve tarihi
- İkametgah ve yasal adres
- Milliyet, cinsiyet, medeni hal; evli olunması durumunda eşinin adı ve evlilik mülkiyet anlaşması
- Evlilik mülkiyet anlaşmalarının müşterek mülkiyet esasına dayandığına dair eşinin rızası,
- Ticari şirketin adı ve varsa ticari markası,

Yapılacak ticari faaliyetler

- Ticari şirketin merkez ofisi; iflas halinde Ruanda mahkemeleri veya yabancı mahkemelerce başvuru sahibine sunulan mahkeme kararı
- Varsa beyan öncesinde depozitin yer ve tarihini belirtecek şekilde sunulan ticari markalar ve iki adet pasaport fotoğrafı.

Şirketler Yasasına göre dört çeşit şirket kurulabilse de uygulamada genellikle ilk ikisi kurulmaktadır:

7.2.I. Limited Şirket: Bir limited şirket hisseleriyle sınırlı olmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce kurulur. Asgari başlangıç sermaye payının 500 000 Rwf yani 850 USD olması gerekmektedir. Limited şirketin en az 2, en fazla da 50 ortağı olabilir. Özel Şirketler bankacılık, sigortacılık, finans ve finansal kiralama faaliyetlerinde bulunamazlar. Bu sektörlerde faaliyet göstermek isteyen yatırımcıların halka açık şirket kurması gerekmektedir.

7.2.II. Halka Açık Limited Şirket: Halka Açık Limited Şirket hisseleriyle sınırlı olmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce kurulur. Asgari başlangıç sermaye payının yüz milyon Ruanda frankı (100.000.000 Rwf) yani 170 000 USD olması gerekmektedir. Halka Açık Limited Şirket faaliyet göstereceği iş alanında, ortak sayısında ve borsada payını listeleme konusunda herhangi bir sınırlandırmaya tabi değildir ancak toplam ortak sayısı en az yedi olabilir.

7.2.III. Limited Ortaklık: Ortaklık birlikte iş yapmak isteyen iki veya daha fazla birey tarafından oluşturulur. Bireyler ortaklık adı altında beraber faaliyet gösterse de ortaklığın borçlarına kendi adlarına bireysel olarak sorumludur. Ortaklığın yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda ortaklığın mülklerinin yanında kişilerin diğer tüm mülkleri de alacaklılarının erişimine açıktır.

7.2.IV. Ticari Ortaklık: Ticari ortaklıkta iki tür ortak vardır. İlki esasen limited ortaklığa benzetilebilir. İkincisi de ortaklığın meseleleriyle faal bir şekilde ilgilenmeyen bir yatırımcıdır. Yatırımcı ortaklığın borçlarından yatırım yaptığı oranda sorumludur.

7.3.Şirket Kuruluş Sözleşmesi

Şirketlerin Şirket Kuruluş Sözleşmesi hazırlayıp Noter'de onaylatması ön şarttır. Noterlik hizmetleri Adalet Bakanlığı'nda (MINIJUST) bulunan Ruanda Kalkınma Kurulu'nun (RDB) Tek Merkezi'nde ve ülkenin diğer şehirlerinde verilmektedir.

Şirket Kuruluş Sözleşmesi'nin noter onay tutarı şu işlem uygulanarak belirlenir (800 Rwf x sayfa sayısı x nüsha sayısı + 2500 Rwf).

Bir nüsha Noter'de, bir nüshası RDB Genel Müdürlüğü'nde ve bir nüshası da yayınlanmak üzere Resmi Gazete Birimi'nde tutulur. Sözleşmenin noter tarafından onaylanması 30 dakika sürmektedir.

7.4.Şirket Kuruluş Tescili

Şirket kuruluş tescili; Tescil Müdürlüğü'ne yazılmış bir başvuru mektubu, Ruanda Ulusal Bankası'na yatırılan tescil ücretinin ödendiğine dair dekont ve Şirket Kuruluş Sözleşmesinin üç kopyasıyla birlikte Ruanda Kalkınma Kurulu'nda Şirket tescili biriminden alınır.

7.5.Alt Kuruluş/Şube Kurulması

Ruanda'da bir şube veya alt kuruluş kurmak isteyen yabancı şirketler, şube açma izni için Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na; kayıt için de şirket tescili almak için Ruanda Kalkınma Kurulu Tescil Müdürlüğü'ne başvurur. Ruanda'da yatırım yapacaklarına dair şirket genel kurulu kararı, ana şirketin şirket kuruluş sözleşmesi ve şirket kuruluş tescili gereklidir. Maliyet ve zaman: İkincil ruhsatlama işlemleriyle düzenlenen ve standart prosedürle yürütülen olmak üzere iki tür işletme vardır. Standart prosedürle yürütülenler için işletmenin türüne bağlı olarak 12 000 Rwf ila 100 000 Rwf arasında değişen ücretler ödenmektedir. Ücret tarifesi Ruanda Kalkınma Kurulu'nun şirket tescili bölümünden öğrenebilirsiniz. Şirket kuruluş tescilinin alınması 1-2 gün sürebilmektedir.

7.6.Ticari Marka ve Ticari Ünvanın Kaydı

Ticari marka ve ticari unvanlar Ruanda Kalkınma Kurulu Tescil Müdürlüğü'ne yazılmış bir yazıyla birlikte kaydedilir. En fazla 8 cm yüksekliğinde ve 10 cm genişliğinde 4 adet marka simgesinin kopyası ve tüm kategoriler için olmak üzere 18 000 Rwf başvuru ücreti bulunmaktadır.

7.7.Sivil Toplum Kurulularının (STK) Kaydı

4.7.I. Yerel Sivil Toplum Kuruluşları: Yerel bir STK'nın faaliyetlerini yürütmek istediği ilden onay alması, kuruluş yasası ve Yerel Hükümetler Bakanlığı'na (MINALOC) kayıtlı olması gerekmektedir.

4.7.II. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları (STK):Uluslararası STK Göç İdaresi'nce kaydedilir. Başvuru, Göç İdaresi Müdürlüğü'ne yazılmış bir başvuru mektubu ve ekte aşağıda belirtilen belgelerle yapılır:

- Detaylı bir eylem planı
- USTK'nın fon kaynağını bildiren belge
- Yıllık bütçesi
- USTK'nın faaliyet gösterdiği illerin işbirliği yaptığına dair belge
- İcracı bakanlıktan/bakanlıklardan tavsiye mektubu
- USTK'nın kuruluş sözleşmesi
- USTK programıyla Toplum Geliştirme Planı (CDP) arasındaki ilişkiyi gösteren belge
- Doğru bir şekilde doldurulmuş Envanter Formu

7.8.Banka Hesabı Açma

Şirketten talep edilen belgeler aşağıda yer almaktadır:

- Hesaba imzaları tayin eden Genel Müdür'ün yazdığı yazı istenir.
- Şirket kuruluş sözleşmesinin noter onaylı bir nüshası.
- Şirket kuruluş tescili, hesabın imza sahiplerinin pasaportu/kimlik belgesi ve imza sahiplerinin birer pasaport fotoğrafı

Ruanda'da faaliyet gösteren yedi tane ticari banka vardır. Bu bankaların isimleri aşağıda verilmektedir:

- Commercial Bank of Rwanda (Citibank N.A ve ING Belçika NVISA)
- Access Bank (Fortis bank- Belçika, Citibank N.A- Londra-Birleşik Krallık)
- Banque Populaire du Rwanda (Rabobank Hollanda)
- Banque de Kigali (Banque Nationale du Canada, Intesa-İtalya, Fortsi Bank-Belçika, Deutsche Bank-Almanya ve Bankers Trust Co. NY)
- Cogebanque
- Ecobank(Citibank N.A, Standard bank of South Africa ve DZ Bank Frankfurt)
- Kenya Commercial Bank (KCB)
- Fina Bank (Citibank N.A ve Commerz Bank Frankfurt)

Banka hesapları hemen açılmakta ve herhangi bir ücret alınmamaktadır.

7.9.Ruanda Gelir İdaresi'ne Kayıt

4.9.I. Vergi Kimlik Numarası: İşletmenin tescilinden sonraki yedi gün içerisinde şirketlerin ve şahısların vergi kimlik numaralarını almak için Ruanda Gelir İdaresi'ne kayıtlarını yaptırmaları gerekmektedir. Kayıt işlemi ve vergi kimlik numarasının alınması 30 dakika sürmektedir.

4.9.II. Katma Değer Vergisi: Bir mali yılda 20 000 000 Rwf üstünde veya bir önceki takvim çeyreğinde 5 000 000 Rwf ciro yapan işletme faaliyetlerinde bulunan şirket veya şahısların, yasa gereği yıl bitiminden veya yukarıda bahsedilen çeyreğin bitiminden itibaren yedi gün içerisinde Ruanda Gelir İdaresi'ne KDV kayıtlarını yaptırmaları gerekmektedir. Yasa gereği KDV kaydı yaptırmayı gerektirmeyen şahıslar/şirketler gönüllü olarak da kayıt yaptırabilir.

7.10.Ruanda Kalkınma Kurulu'na Kayıt

Ruanda Kalkınma Kurulu yatırımcıların Ruanda'da yatırım projelerini gerçekleştirmelerini kolaylaştırmaktan sorumlu temel Hükümet Kuruluşudur.

Ruanda Tek Merkezi: Ruanda Kalkınma Kurulu, yabancı ve yerli yatırımcıların yatırım projelerini gerçekleştirmeleri için gerekli olan temel hızlandırmaları ve hizmetleri almalarını sağlayan bir Tek Merkezi yürütmektedir.

Yatırım kayıtlarının yapılması amacıyla Doğu ve Güneydoğu Afrika Ortak Pazarı'ndan (COMESA) gelen yatırımcılara Ulusal Hizmet sunulur ve diğer yabancı yatırımcılar için asgari sermaye yatırımı 250 000 USD olarak belirlenirken bu yatırımcılar için 100 000 USD olarak belirlenir.

Bu girişim yatırımcıya gerekli izinleri ve onayları alıp projelerini hızlı bir şekilde uygulamaları için hem zaman hem para bakımından kazanç sağlar. Ruanda Gelir İdaresi (RRA), Göç İdaresi, Ruanda Çevre Yönetimi İdaresi (REMA) ve Arazi Bakanlığı'ndan temsilciler bu amaç için Ruanda Kalkınma Kurulu'nda bulunmaktadır.

7.11.Yatırım Belgesi İçin Başvuru

Yatırım belgesi için Ruanda Kalkınma Kurulu'na İşletme Planı, Şirket Kuruluş Sözleşmesi'nin noter onaylı nüshası ve Şirket Kuruluş Tescili'nin bir nüshasıyla birlikte başvuruda bulunulur.

Kurulun, yasa gereği yatırım belgesini 10 iş günü içerisinde vermesi gerekmektedir. Kurulun 3 iş günü içerisinde müşterilerine belgeyi verme yönünde kararlı bir tutumu vardır. Yatırımcıların aşağıdaki bilgilerin belirtildiği bir yazı sunması gerekmektedir:

- Sunulan ticari şirketin adı ve adresi ve şirketin yasal yapısı
- Faaliyetlerinin başlama tarihi
- Sunulan işletme faaliyetinin yapısı ve sermaye yatırımının seviyesi
- İşe alınacak tahmini kişi sayısı ve oluşturulacak iş kategorileri
- Proje tarafından kullanılacak yerel ölçekte sağlanan kaynaklar
- Yeni teknolojinin transferine dair öngörü
- Atıkların cinsi ve hacmi şirketin faaliyetleriyle ortaya çıkacaktır.
- Yönetimine dair sunulan yöntemler (Çevreye Etki Değerlendirmesi)
- Yatırımcının Ruanda Kalkınma Kurulu'ndan beklediği desteğin ve yardımın özellikleri

İşletme başvuru mektubuyla birlikte yatırımcının aşağıdaki detayların belirtildiği işletme planı/geçerlilik çalışması sunması gerekmektedir:

- Projenin idari özeti
- Proje destekçisinin/destekçilerinin tanıtımı
- Projeye dair artalan bilgisi
- Pazar çalışması veya Pazar analizi
- Beş yıllık yatırım planı, kredi/özsermaye sağlanması

- Öngörülen 5 yıllık gelir ve giderler
- Öngörülen beş yıllık bilanço
- Öngörülen 5 yıllık nakit para akışı
- Geri ödeme dönemi, net bugünkü değer (NBD) ve iç karlılık oranı (İKO)
- Banka kredisi için borç amortisman şeması (varsa)
- Proje uygulama şeması/planı ve işletme planında yapılan varsayımlara dair açıklamalar.
- Yatırım kaydı için başvurusu onaylanan yatırımcıların onaydan sonra 500 USD ödemesi gerekmektedir.

7.12.Serbest Bölge Faaliyetleri

Ruanda Kalkınma Kurulu Ruanda'daki serbest bölgeleri düzenlemek ve yönetmekle sorumludur. Ancak serbest bölgelerin günlük faaliyetleri Ruanda Kalkınma Kurulu'yla anlaşılan özel koşullar doğrultusunda özel şirketler/şahıslar tarafından denetlenmektedir.

Serbest bölge, işletmelerin ham madde, makine, ekipman veya parçaları gümrük vergisine tabi olmadan ithal edebildikleri sınırları belirlenmiş ve resmi gazetede yayınlanmış bölgelerdir. Serbest bölgede bulunan işletmeler kurumsal vergileri ve diğer tüm vergileri ödemekten muaftır.

Bir işletmenin serbest bölgede serbest bölgede faaliyette bulunabilmesi için, ürünlerinin en az %80'ini ihraç eden imalat şirketi olması gereklidir. Mallarının en az %80'ini tekrar ihraç eden bir ticari işletme olması gerekmektedir. Hizmet ihracatı alanında profesyonel finansal veya teknik bir yatırım işletmesi olması gerekmektedir.

Bir işletmenin Serbest Bölge'de faaliyet göstermesi için onaylama kriterleri:

- Şirketin özelleşmiş ve yüksek nitelikte teknik bilgi gerektiren işler oluşturması gerekmektedir.
- Üretim faaliyetlerine bol miktarda yeni yatırımlar yapılmalıdır.
- Modern teknolojiyi ve diğer bilgileri getirmelidir.
- Yatırımları ve ihracatı çeşitlendirmeli ve yaymalıdır.
- bölgede üretilen ham maddeleri kullanmalıdır.
- Ekonomide bağlantılar oluşturmali ve çevreye etki değerlendirmesi yapmalıdır.

7.13.Ruanda'da ofisi bulunan uluslararası şirketler:

Ruanda'da ofisi bulunan uluslararası bir şirket görevi ve sorumluluğu tüm dünyadaki alt kuruluşları/şubeleri/distribütörleri/müşterileri için faaliyetleri uyumlu bir şekilde yürütmek olan bir şirketin bünyesindeki ayrı bir yasal kuruluştur.

Uyum içinde yürütülen faaliyetler genel olarak genel yönetim, planlama ve eşgüdüm; ham maddelerin, parçaların veya tamamlanmış ürünlerin sağlanması; teknik destek ve bakım; pazar denetimi ve satış geliştirme; veri bilgi yönetimi; mali yönetim; kurumsal ve finansal danışmanlık; araştırma ve geliştirme; eğitim ve personel yönetimi olarak sıralanabilir.

Ayrıca tüm dünyadaki kurumsal ofisleri ve alt kuruluşları/distribütörleri/müşterileri arasındaki iletişim kanalıdır. Şubeleri faaliyet gösteren uluslararası şirketler bağımsız şirketlerdir yani imalat veya lojistik gibi farklı kurumsal faaliyetleri gösteren şirketler değildir.

Ruanda'da faaliyet gösteren şubeleri olan şirketler de serbest bölgede faaliyet gösteren şirketlerle aynı ayrıcalıklardan yararlanırlar.

7.14.Ruanda’da şubesi olan uluslararası bir şirket olma hakkını kazanmak

Ruanda’da şubesi olan bir uluslararası şirket olma hakkını kazanmak için şirketin hem taşınabilir hem de taşınamaz değerlere en az 2 000 000 USD yatırım yapması, Ruandalılara istihdam ve eğitim sağlaması, bir Ruanda ticaret bankası aracılığıyla yılda 5 000 000 USD değerinde uluslararası finansal işlem yapması, geçerli ve sabit bir iş yeri kurması, Ruanda’da yılda en az 1 000 000 USD harcama yapması, aşağıdaki hizmet alanlarının en az üçünü ülkede gerçekleştirmesi gerekmektedir:

- Genel yönetim
- Planlama ve eşgüdüm
- Ham maddelerin, parçaların veya tamamlanmış ürünlerin sağlanması
- Teknik destek ve bakım
- Pazar denetimi ve satış geliştirme
- Veri bilgi yönetimi
- Mali yönetim
- Kurumsal ve finansal danışmanlık
- Araştırma ve geliştirme
- Eğitim ve personel yönetimi

7.15.İnşaat Projesinin Tescili

Yatırım kaydı için, yatırımcıdan işletme planı, yetkililerce verilen imar izni, yetkililerce onaylanan metraj defter, binanın ve gerçek planın çizimi istenmektedir.

Tescil için uygunluk: İnşaat projesinin bir milyon sekiz yüz bin Amerikan doları (1 800 000 USD) değerinde, 24 ay içerisinde tamamlanmış olması gereklidir. Ülkedeki inşaat malzemeleri kullanılmalı, sözleşme vergi ödeyen ve Ruandalıları işe alan şirketlerle yapılmalıdır. Ve tabii ki ayrılan arazi kullanılmalı ve çevreye etki değerlendirmesi yapılmalıdır.

8. TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI KURULUŞLAR

2007’de Ruanda, Doğu Afrika Topluluğu’na (EAC) katılmıştır. Ruanda ayrıca, Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) üyesidir. Buna ilaveten, bölgede ABD ile İkili Bir Yatırım Anlaşması (BIT) imzalayan tek devlettir. Ruanda, Amerika Birleşik Devletleri ile “Ticaret ve Yatırım Çerçeve Anlaşması (TIFA)” da imzalamıştır. 2009’da, The Commonwealth’in en yeni üyesi olarak da önemli bir rol üstlenmiştir. Ruanda, Kenya, Uganda, Güney Sudan ve Etiyopya’yı çekirdek üyeler ve DRC, Burundi ve Tanzanya’yı gözlemci olarak içeren Kuzey Koridor girişiminde lider rol oynamaktadır.

9. OAİB İİŞTİĞAL ALANINA GİREN SEKTÖRLER AÇISINDAN RUANDA’NIN İTHALATINA BAKIŞ

9.1.MakineSektörü: Ruanda’nın makine ve aksamaları sektöründe ithalatı 2016 yılında bir önceki yıla göre % 24,9 azalarak 197,2 milyon \$ değerinde gerçekleşmiştir. Ruanda’nın makine sektöründe ithalat gerçekleştirdiği en önemli ilk üç ürün grubu inşaat ve madencilikte kullanılan makineler, büro makineleri, gıda sanayi makineleri ürün gruplarıdır. 2016 yılında en çok ithalat artışı yaşanan ürün grubu “Hadde ve Döküm Makineleri ve Kalıplar”, en fazla azalma yaşanan ürün grubu ise “Kauçuk, Plastik, Lastik İşleme ve İmali Makineleri” olmuştur. Ruanda dünya makine ithalatında 152. sırada bulunmaktadır.

RUANDA’NIN MAL GRUPLARI BAZINDA MAKİNE VE AKSAMLARI SEKTÖRÜ İTHALATI (Milyon \$)

MAL GRUBU	2012	2013	2014	2015	2016	% Değ. (16/15)
İnşaat ve Madencilikte Kullan. Makineler	20,8	42,7	27,9	45,5	50,6	11,1
Büro Makineleri	53,8	38,8	43,1	54,0	46,4	-14,0
Gıda San. Makineleri	10,0	13,8	19,4	13,8	16,6	20,0
Ambalaj Makineleri	2,3	23,9	3,3	7,2	12,1	69,1
Yük Kaldırma, Taşıma ve İstifleme Makineleri	9,1	6,1	6,5	8,7	9,0	3,1
Pompalar ve Kompresörler	18,1	6,4	9,8	9,6	8,3	-13,4
Takım Tezgahları	8,4	9,3	7,7	9,2	7,5	-17,5
Vanalar	6,6	3,2	4,5	4,7	6,5	37,4
Tarım ve Ormancılıkta Kullanılan Makineler	3,1	4,8	5,1	5,8	4,7	-19,4
Tekstil ve Konfeksiyon Makineleri	4,0	4,8	4,5	4,3	4,6	5,8
Hadde ve Döküm Mak., Kalıplar	1,5	2,9	3,3	1,2	3,9	217,7
Kurutma, Yıkama Makineleri	1,6	2,8	3,5	2,2	3,9	74,3
Kağıt İmaline ve Matbaacılığa Mahsus Makineler	3,4	2,6	1,6	2,5	2,4	-2,8
Türbinler-Turbojetler, Hidrolik Silindirler	3,5	6,5	2,6	1,1	2,4	123,1
Motorlar ve Aksamları	2,4	1,9	1,6	1,7	2,0	19,1
Kauçuk, Plastik, Lastik İşleme ve İmalî Makineleri	0,9	1,8	1,4	3,8	1,3	-65,6
Reaktörler ve Kazanlar	4,1	8,4	4,5	1,5	0,6	-58,3
Rulmanlar	0,3	0,2	0,5	0,9	0,6	-36,5
Deri İşleme ve İmalat Makineleri	0,0	0,1	0,0	0,1	0,2	105,7
Diğer Makineler, Aksam ve Parçalar	19,4	12,6	12,9	84,9	13,7	-83,9
TOPLAM	173,4	193,6	163,7	262,7	197,2	-24,9

Kaynak: Trademap

2016 yılı itibariyle Ruanda’nın 84. fasıldan ithalat gerçekleştirdiği ilk üç ülke sırası ile Çin, Almanya, Birleşik Arap Emirlikleri olmuştur. 67,9 milyon \$ makine ihracatı ile Çin, Ruanda’nın makine ithalatından % 34 pay almıştır. 19 milyon \$ makine ihracatı ile Almanya, Ruanda’nın makine ithalatından % 10 pay alarak 2. sırada yerini almıştır. Birleşik Arap Emirlikleri ise 17,7 milyon \$ makine ihracatı ile % 9 pay alarak 3. sıraya yerleşmiştir. Türkiye, aynı dönemde 4,8 milyon \$ ihracat ile Ruanda’nın makine ithalatı gerçekleştirdiği ülkeler sıralamasında 8. sırada yer almıştır.

Ruanda’nın en fazla ithal etmiş olduğu ürün gruplarının başında gelen inşaat ve madencilikte kullanılan makineler ürün grubundan, 2016 yılı içerisinde sırası ile en çok ithalat gerçekleştirdiği ilk üç ülke sırasıyla Çin (24,2 milyon \$), Almanya (3,8 milyon \$) ve ABD (3,1 milyon \$)’dir. Çin, Ruanda’nın inşaat ve madencilikte kullanılan makineler ürün grubundaki ithalatında 2016 yılında aldığı pay %48

olarak gerçekleşmiştir. Almanya'nın aldığı pay %8, ABD'nin aldığı pay ise % 6 olmuştur. Türkiye ise bu ürün grubunda ülke sıralamasında aldığı % 1'lik pay ile 18. sırada yer almıştır.

İkinci sırada yer alan büro makineleri ürün grubuna bakıldığında, Ruanda'nın 2016 yılı itibari ile en çok ithalat gerçekleştirdiği ilk üç ülke sırasıyla Çin (22 milyon \$), Birleşik Arap Emirlikleri (7 milyon \$) ve Tayvan'dır (22 milyon \$). Çin, Tunus'un bu ürün grubundan yaptığı ithalattan aldığı %48'lik pay ile başı çeken ülke olmuştur. İkinci sıradaki BAE % 16 ve üçüncü sıradaki Tayvan % 5 pay almıştır. Türkiye ise bu ürün grubunda Ruanda'nın ithalat gerçekleştirdiği ülkeler sıralamasında % 0,7 ile 18. olmuştur.

Üçüncü sırada yer alan gıda sanayi makineleri ürün grubuna bakıldığında, Ruanda'nın 2016 yılı itibari ile en çok ithalat gerçekleştirdiği ilk üç ülke sırasıyla İtalya (3,7 milyon \$), Çin (3,5 milyon \$) ve Belçika (3,2 milyon \$)'dir. İtalya, Ruanda'nın bu ürün grubundan yaptığı ithalattan aldığı %22'lik pay ile başı çeken ülke olmuştur. İkinci sıradaki Çin % 21 ve üçüncü sıradaki Belçika % 19 pay almıştır. Türkiye ise bu ürün grubunda Ruanda'nın ithalat gerçekleştirdiği ülkeler sıralamasında % 1,8 ile 10. olmuştur.

TÜRKİYE'NİN RUANDA'YA YÖNELİK MAKİNE VE AKSAMLARI İHRACATI

MAL GRUBU	2015		2016		Değişim	Değişim
	Miktar (Kg)	Değer (\$)	Miktar (Kg)	Değer (\$)	(Miktar) (15/16)	(Değer) (15/16) (%)
Yük Kaldırma, Taşıma ve İstiflemeye Mahsus Makineler, Aks. Parç.	16.965	70.218	155.119	650.401	814,4	826,3
Isıtıcılar ve Fırınlr	104.953	505.416	42.921	304.005	-59,1	-39,9
Pompalar ve Kompresörler	64.093	581.857	13.697	292.931	-78,6	-49,7
Büro Makineleri	4.113	450.662	10.582	252.508	157,2	-44,0
Gıda Sanayii Makineleri, Aks. ve Parç.	21.085	176.932	16.073	193.617	-23,8	9,4
Takım Tezgahları	60.732	519.322	11.832	145.207	-80,5	-72,0
Vanalar	25.409	188.195	8.790	143.839	-65,4	-23,6
Türbinler, Turbojet, Turbopropeller, Hidrolik Silindirler ve Aksam-Parçaları	812	9.333	29.372	130.101	3.515,2	1.294,0
Diğer Yıkama ve Kurutma Makineleri, Aks. ve Parç.	4.174	31.684	4.727	95.833	13,2	202,5
Tarım ve Ormancılıkta Kullanılan Makineler, Aks. ve Parç.	12.544	87.805	763	12.144	-93,9	-86,2
Ambalaj Makineleri, Aksam ve Parçaları	1.742	67.818	940	10.680	-46,1	-84,3
İnşaat ve Madencilikte Kullanılan Makineler, Aks. ve Parç.	222.909	998.715	195	7.400	-99,9	-99,3
Tekstil ve Konfeksiyon Makineleri Aks. ve Parç	238	1.353	289	4.603	21,1	240,3
Kauçuk, Plastik, Lastik İşleme ve İmalatına Ait Makineler	13	356	47	915	252,9	156,9

Rulmanlar	62	361	27	348	-57,0	-3,7
Motorlar, Aksam ve Parçaları	155	604	31	346	-80,2	-42,7
Reaktörler ve Kazanlar	12	425	0	0	-100	-100
Hadde ve Döküm Makineleri, Kalıplar, Aks. ve Parç.	20	94	0	0	-100	-100
Kağıt İmaline ve Matbaacılığa Mahsus Makineler	1	10	0	0	-100	-100
Diğer Makineler, Aksam ve Parçalar	125.521	412.371	206.535	1.274.654	64,5	209,1
TOPLAM	665.556	4.103.531	501.938	3.519.530	-24,6	-14,2

Kaynak: İhracatçı Birliği Kayıtları

2016 yılında Türkiye'nin Ruanda'ya makine ve aksamları ihracatında "Yük Kaldırma, Taşıma ve İstiflemeye Mahsus Makineler", "Isıtıcılar ve Fırınlar", "Pompalar ve Kompresörler" ilk sıralarda bulunmaktadır. Türkiye'nin Ruanda'ya 2016 yılı makine ihracatı bir önceki yıla oranla % 14,2 oranında azalmıştır. En fazla ihracat artışı % 1.294 ile türbinler, turbojet, turbopropeller, hidrolik silindirler ve aksam-parçalarında, en fazla azalma ise takım tezgahlarında ürün grubunda gerçekleşmiştir.

Ruanda'nın Uyguladığı Gümrük Vergileri			
Ürün Kodu	Ürün Adı	Gümrük Vergisi (%) MFN İlkesi Kapsamında Uygulanan Vergi	Gümrük Vergisi (%) Doğu Afrika Ülkeleri*
84.FASILDAKİ GTİP'LER*	MAKİNE VE AKSAMLARI	%0 ile %25 arasında değişmektedir. Ortalama vergi oranı %2,9'dur	0

*Not: Doğu Afrika Topluluğu Ülkeleri , Kaynak: WTO Veritabanı

9.2.Savunma ve Havacılık Sektörü: Ruanda ve Türkiye arasındaki ilişkiler uzun zamandır olumlu seyretmektedir. İki ülke arasındaki savunma sanayi ilişkilerine baktığımızda, Savunma Sanayii Müsteşarlığı'nın önemli başarılarla imza attığını görmekteyiz. Son birkaç yıl içerisinde, Ruanda Savunma, İç Güvenlik ile Ticaret ve Sanayi Bakanları Türkiye'yi ziyaret etmiş, bu ziyaretler sırasında ülkelerimiz arasında askeri işbirliği, güvenlik ile ticaret konularında bir takım anlaşmalar imzalanmıştır. Ruanda, Türk savunma ve havacılık sanayiinin en önemli ithalatçı ülkelerinde biri olmakla beraber, genel durum değerlendirildiğinde önemli dalgalanmalar görülmektedir. Teknoloji iş birliği ve ortak üretim konularında imkân ve kabiliyetlerinin yetersiz olduğu düşünülen Ruanda'nın Türk savunma ve havacılık sanayii için sürekli satın alıcı bir ülke haline getirilmesi için teknoloji iş birliği vb. politikalar kullanılmalı ve iki ülke arasında savunma sanayii alanındaki ticaretin devamlılığın sağlanması hedeflenmelidir.

Ruanda'nın Askeri Harcamaları

YIL	2011	2012	2013	2014	2015	2016
HARCAMA (milyon \$)	72,6	73,9	77,2	88,2	103,6	105,9
GDP ORANI (%)	1,1	1,0	1,0	1,1	1,2	1,2

Savunma ve Havacılık İstisgalinden Türkiye Genelinde Ruanda'ya Yapılan İhracat; 2015 yılında 82 bin dolar iken, 2016 yılında Ruanda'ya ihracat yapılmamıştır. 2017 yılı Ocak-Temmuz döneminde ise, Ruanda'ya 14 milyon 318 bin 507 dolarlık ihracat yapılmıştır.

- 2015 yılında en çok ihraç edilen ilk beş ürün;

930320100000	Yıvsız. Tek Namlular
930621000000	Av Tüfeği İçin Fişekler
930400000000	Diğer Silahlar (Yaylı. Havalı/Gazlı Tüfek ve Tabancalar. Cop vb.
--	--
--	--

- 2016 yılında Ruanda'ya savunma ve havacılık sektöründen ihracat yapılmamıştır.
- 2017 yılında en çok ihraç edilen ilk beş ürün;

871000000011	Tanklar ve Diğer Zırhlı Araç Taşıtları
852352009000002	Diğerleri (Savunma Amaçlı)
854370900019002	Kendine Has Fonksiyonlu Elektrikli Diğer Makine ve Cihazlar (Savunma Amaçlı)
--	--
--	--

Ruanda'ya Savunma ve Havacılık Sektöründe Yapılan İhracat

TÜRKİYE GENELİ SAVUNMA VE HAVACILIK SEKTÖRÜNDE 2011 - 2016 YILLARI ARASINDA RUANDA'YA GERÇEKLEŞTİRİLEN İHRACAT						
ÜLKE	2011 (\$)	2012 (\$)	2013 (\$)	2014 (\$)	2015 (\$)	2016 (\$)
RUANDA	0	12.275.155	0	21.502.479	82.000	0
TOPLAM (\$)				33.863.634		

9.3.Demir ve Demir Dışı Metaller Sektörü: Ruanda'nın demir ve demir dışı metaller sektöründe ithalatı 2016 yılında bir önceki yıla göre % 29,6 düşerek 146 milyon \$ değerinde gerçekleşmiştir. En önemli ithalat grupları demir ve çelik; demir ve çelikten eşya ve diğer metaller ve eşyadır.

2016 yılı itibariyle “**Demir ve Çelik**” ithalatında öne çıkan alt ürün grupları 26 milyon \$'lık ithalat rakamıyla ile “**Kaplanmış yassı mamul**”, 16 milyon \$ ithalatıyla “**Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş/çekilmiş, burulmuş)**” ve 6 milyon \$ ithalatıyla “**Demir veya alaşımsız çelikten sıcak hadde yassı mamuller**”dir. **Kaplanmış yassı mamul** ithalatının %30'unu Hindistan, % 21'ini Çin, % 19'unu ise Tanzanya gerçekleştirmiştir. **Türkiye** Ruanda'nın ithalatından aldığı % 1 payla 10.sırada yer almaktadır. **Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş/çekilmiş, burulmuş)** ithalatında öne çıkan ülkeler Uganda (% 47) ve Kenya (% 26,1)'dir. **Türkiye aldığı % 9,2 payla ithalatta 3. sırada yer almaktadır. Demir veya alaşımsız çelikten sıcak**

hadde yassı mamuller ithalatında ise en fazla ithalat yapılan ülkeler %52 payla Güney Afrika Cumhuriyeti, % 16,2 payla Çin ve % 12 payla İngiltere olmuştur. **Türkiye aldığı % 0,1 payla ithalatta 11. sırada yer almaktadır.** Ruanda dünya “**Demir ve Çelik**” ithalatında 135. sırada yer almaktadır.

RUANDA’NIN DEMİR VE DEMİR DIŞI METALLER SEKTÖRÜ İTHALATI (Bin \$)

ÜRÜN GRUPLARI	2012	2013	2014	2015	2016	Değişim % (2015/16)
Demir ve Çelik	92.245	84.111	82.625	95.202	62.879	-34,0
Demir ve Çelikten Eşya	69.737	67.073	75.197	72.977	46.338	-36,5
Diğer Metaller ve Eşya	19.264	18.865	24.535	20.430	21.523	5,3
Alüminyum ve Alüminyumdan Eşya	11.060	16.004	17.384	16.416	14.800	-9,8
Bakır ve Bakırdan Eşya	519	654	1.059	2.983	810	-72,8
TOPLAM	192.825	186.707	200.800	208.008	146.350	-29,6
<i>Kaynak: Trademap</i>						

Sektör ithalatında önemli ikinci grup olan “**Demir ve Çelikten Eşya**”da öne çıkan ithalat kalemleri arasında 13,8 milyon \$ ile “**inşaat aksamı**”, 8,4 milyon \$ ile “**boru ve içi boş profiller**” ve 3 milyon \$ ile “**vidalar, civatalar ve somunlar**” bulunmaktadır. **İnşaat aksamı** ithalatında en önemli ülkeler Çin (3,3 milyon \$), Hindistan (2,5 milyon \$) ve Kenya (1,5 milyon \$)’dır. **Türkiye**, 910 bin \$ ithalat ile **6. sırada** yer almaktadır. **Boru ve içi boş profiller** ithalatında Uganda aldığı % 35 payla en önemli ithalatçı ülke konumundayken, onu % 24 payla Türkiye takip etmektedir. **Vidalar, civatalar ve somunlar** ithalatında ise % 38,5 ile Çin, % 15,5 ile ABD ve % 11,2 ile Hindistan ilk sıraları almaktadır. Ruanda dünya “**Demir ve çelikten eşya**” ithalatında 153. sırada yer almaktadır.

Sektör ithalatında diğer önemli ürün grupları arasında 3. sırada “**Diğer Metaller ve Eşya**” gelmektedir. Söz konusu ürün grubunda ithalat 2016 yılında bir önceki yıla oranla % 5,3 artarak 21,5 milyon \$ olmuştur. Alüminyum ve alüminyumdan eşya ithalatı bir önceki yıla oranla % 9,8 azalarak 14,8 milyon \$ ile 4. sırada; bakır ve bakırdan eşya ithalatı ise % 72,8 azalarak 810 Bin \$ ile 5. sırada yer almıştır.

Ruanda’nın Uyguladığı Gümrük Vergileri

ÜRÜN KODU	ÜRÜN ADI	Gümrük Vergisi (%) MFN Ülkeleri	Gümrük Vergisi (%) Doğu Afrika Topluluğu Ülkeleri*
7208	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünler(sıcak hadde)	0	0
7210	Demir veya alaşımsız çelikten yassı hadde ürünler (kaplanmış)	0-25	0
7214	Demir veya alaşımsız çelikten çubuklar (dövülmüş, sıcak haddelenmiş/çekilmiş, burulmuş)	%25 veya 200 Usd /ton (hangisi daha yüksekse)	0

7306	Boru ve içi boş profiller	0-25	0
7308	İnşaat Aksamı	0-10-25	0
7318	Vidalar, civatalar ve somunlar	10	0
74	Bakır ve bakırdan eşya	0-10-25	0
76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	0-10-25	0

*Not: Doğu Afrika Topluluğu Ülkeleri (Burundi, Kenya, Tanzanya ve Uganda)

Kaynak: WTO Veritabanı

TÜRKİYE’NİN RUANDA’YA YÖNELİK DEMİR VE DEMİR DIŞI METALLER İHRACATI

ÜRÜN ADI	2015		2016		2017 OCAK - TEMMUZ		% Değişim 2015/2016	
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$) *	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar	Değer
Alüminyum ve Alüm. Eşya	93.205	402.913	187.427	1.353.406	8.023	57.073	101,1%	235,9%
Borular	71.044	173.361	752.686	1.117.403	187.444	271.820	959,5%	544,6%
Diğer Metaller ve Eşya	232.745	1.132.319	124.773	967.621	39.167	253.661	-46,4%	-14,5%
İnşaat Aksamı	1.152.363	2.179.820	116.679	498.737	259.692	370.889	-89,9%	-77,1%
Çubuklar	1.080.970	435.807	1.142.249	449.956	1.932	1.730	5,7%	3,2%
Diğer Eşya (Öğütücü Bilya.,Kafesler, Tel Sepet, Kutu,Merdiven,Bobin vb)	87.083	201.898	75.125	354.710	18.378	53.684	-13,7%	75,7%
Sofra ve Mutfak Eşyası	6.078	20.437	11.065	104.227	583	10.624	82,1%	410,0%
Depo,Sarnıç,Varil,Fıçı, Küv.vb	7.748	28.937	25.091	103.149	9.593	26.485	223,8%	256,5%
Profiller	366.492	226.496	57.456	98.767	70	470	-84,3%	-56,4%
Sobalar,Mutf.Soba ve Ocak., Barbekü, Mangal,Gaz Ocakl. ve Aks.	5.274	18.757	31.708	91.660	22.167	58.401	501,2%	388,7%
Vidalar, Civatalar, Somunlar	41.765	202.262	17.623	85.656	5.002	20.590	-57,8%	-57,7%
Paslanmaz Çelik Ürünleri	22.266	29.960	5.295	83.597	3.925	6.151	-76,2%	179,0%

Sağlığı Koruy.Eşya (Paslanmaz Çelikten Lavabo,Eviye ve Küvetler)	4.117	28.437	5.526	59.960	530	15.321	34,2%	110,9%
Teller	102	549	72.810	41.136	4	40	-	7397%
Diğer Demir Çelikten Eşya	22.939	149.822	11.598	34.784	12.071	58.283	-49,4%	-76,8%
Boru Bağlantı Parçaları	13.178	74.783	3.167	24.781	8.570	31.452	-76,0%	-66,9%
Demir Çelikten Diğer Dökme Eşya (Düz kapaklar,Valf Kutuları,Öğütücü Bilyalar)	2.712	8.985	999	12.175	1.210	4.208	-63,2%	35,5%
Bakır ve Bakırdan Eşya	7.506	75.668	366	4.509	1.446	9.794	-95,1%	-94,0%
Sıcak Hadde Yassı Mamuller	0	0	0	0	0	0	-	-
Kaplanmış Yassı Ürünler	157	150	0	0	8.366	29.440	-	-
Kaplanmamış Yassı Ürünler	69	256	0	0	19	2.400	-	-
Alaşımlı Yassı Ürünler	9.237	9.935	0	0	0	0	-	-
Alaşımlı Uzun Ürünler	219.140	127.254	0	0	978	8.425	-	-
TOPLAM	3.446.189	5.528.807	2.641.642	5.486.232	589.170	1.290.939	-23,3%	-0,8%

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

2016 yılında Türkiye'nin Ruanda'ya yönelik sektör ihracatında ilk sırayı 1,4 milyon \$ ile **alüminyum ve alüminyumdan eşya** almıştır. Türkiye, Ruanda'nın söz konusu ürün ithalatında, üçüncü sırada yer almaktadır. İkinci önemli ihracat ürünümüz ise 1,1 milyon \$ ile **borulardır**. Türkiye Ruanda'nın söz konusu ürün ithalatında % 24'lük pay ile ikinci sırada yer almaktadır. "Diğer metaller ve eşya" kalemi ise 968 bin \$ ile ihracatımızda üçüncü önemli kalemdir. Türkiye, Ruanda'nın söz konusu ürün ithalatında altıncı sırada yer almaktadır.

9.4.Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri Sektörü: Ruanda'nın hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri sektöründe ithalatı 2016 yılında bir önceki yıla göre % 3 azalarak 260 milyon \$ değerinde gerçekleşmiştir. En önemli ithalat grupları hububat, şeker ve şekerli mamuller ve bitkisel yağlardır.

RUANDA'NIN HUBUBAT, BAKLIYAT, YAĞLI TOHUMLAR VE MAMULLERİ SEKTÖRÜ İTHALATI

Bin \$						
ÜRÜN GRUPLARI	2012	2013	2014	2015	2016	Değişim % (2015/16)
HUBUBAT	103.351	107.743	105.171	78.104	87.420	11,9

ŞEKER VE ŞEKERLİ MAMULLER	65.404	57.773	61.571	65.851	61.129	-7,2
BİTKİSEL YAĞ SEKTÖRÜ	77.362	69.786	79.253	65.690	56.101	-14,6
YENİLEN ÇEŞİTLİ GIDA MÜSTAHZARLARI	13.938	19.665	19.093	19.545	14.024	-28,2
PASTACILIK ÜRÜNLERİ	7.831	8.364	9.421	9.646	12.626	30,9
DEĞİRMENCİLİK ÜRÜNLERİ	15.702	15.294	14.413	14.995	11.058	-26,3
YAĞLI TOHUMLAR	10.717	14.368	11.511	8.144	10.387	27,5
HAYVAN YEMİ VE DÖKÜNTÜLER	1.480	1.284	1.581	2.038	2.949	44,7
KAHVE VE BAHARAT	1.930	1.672	2.345	1.766	2.508	42,0
BAKLİYAT	1.571	1.322	1.126	2.307	1.151	-50,1
KAKAO VE KAKAO MÜSTAHZARLARI	411	524	502	586	668	14,0
TOPLAM	299.697	297.795	305.987	268.672	260.021	-3,2
Kaynak: Tardemap						

2016 yılında “**Hububat**” ithalatında öne çıkan ürünler ise 35 milyon \$’lık ithalat rakamıyla **buğday** ve 27 milyon \$ ithalatıyla **pirinç**’tir. Buğday ithalatının % 57’sini Rusya’dan ve % 12’sini Kanada’dan gerçekleştirmiştir. Ruanda dünya buğday ithalatında 95. sıradadır. Mısır ithalatında ise öne çıkan ülkeler Pakistan (% 70), Tayland (% 21) ve Tanzanya(% 7)’dir. Ruanda dünya mısır ithalatında 102. sıradadır.

Sektör ithalatında önemli ikinci grup olan “**şeker ve şekerli mamuller**”de öne çıkan ithalat kalemleri arasında 53 milyon \$ ile “**kamış veya pancar şekeri**” ve 8 milyon \$ ile “**kakaosuz şeker mamulleri**” bulunmaktadır. “**şeker ve şekerli mamuller**” ithalatında öne çıkan ülkeler Zambia (% 61), Kenya (% 12) ve Uganda(% 12)’dir. Tunus dünya ithalatında 94. sıradadır.

Bitkisel yağlar ithalatı 56 milyon \$ ile üçüncü sırada yer almaktadır. Söz konusu ürün grubundaki en önemli ithalat kalemi % 43 pay ile “**palm yağı ve fraksiyonları**”dır. Ruanda bitkisel yağlar ithalatında 111. sıradadır.

Türkiye’nin önemli ihracat kalemlerinden olan **buğday** ununda Tunus’un ithalatı 985 bin \$ olup % 97’sini Türkiye’den gerçekleştirmektedir. **Makarna** ithalatı ise 3,8 milyon \$ olup % 81’ini Türkiye’den gerçekleştirmektedir.

Ruanda’nın Uyguladığı Gümrük Vergileri		
Ürün Kodu	Ürün Adı	MFN Gümrük Vergisi (%)
1001	Buğday	0
1006	Pirinç	45
2106	Çeşitli Gıda Müstahzarları	Min0, max25
1701	Kamış ve Pancar şekeri	35

1704	Şekerli Mamuller	25
1101	Buğday Unu	50
1902	Makarna	25

Doğu Afrika Topluluğu ülkeleri(Kenya, Uganda, Tanzanya, Burundi) için gümrük vergisi oranı % 0 olup, diğer tüm ülkeler için yukarıdaki vergi oranları uygulanmaktadır.

TÜRKİYE’NİN RUANDA’YA YÖNELİK HUBUBAT, BAKLIYAT, YAĞLI TOHUMLAR VE MAM. İHRACATI

ÜRÜN ADI	2015		2016		2017 Ocak-Temmuz		% Değişim(15/16)	
	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar (kg)	Değer (\$)	Miktar	Değer
YENİLEN ÇEŞİTLİ GIDA MÜSTAHZARLARI	625.620	1.540.606	864.278	2.107.964	993.327	2.325.478	38,1	36,8
BUĞDAY UNU	2.509.004	957.446	1.960.000	537.560	3.375.250	893.873	-21,9	-43,9
RAFİNE AYÇİÇEK YAĞI	50.232	56.172	163.254	176.931	504.481	548.667	225,0	215,0
TATLI BİSKÜVİ VE GOFRETLER	13.536	18.618	34.523	54.418	67.628	87.238	155,0	192,3
KAKAO VE KAKAO MÜSTAHZARLARI	7.221	21.587	21.215	47.557	39.132	87.083	193,8	120,3
MAKARNA	273.720	202.523	392.700	197.090	182.360	80.411	43,5	-2,7
KAKAOSUZ ŞEKER MAMÜLLERİ	6.321	14.110	2.327	5.555	13.580	32.590	-63,2	-60,6
DİĞER PASTACILIK ÜRÜNLERİ	6.751	19.955	8.000	10.719	14.297	28.636	18,5	-46,3
PİRİNÇ	31	152	0	0	0	0	-100,0	-100,0
DİĞER DEĞİRMENCİLİK ÜRÜNLERİ	0	0	0	0	0	0	-	-
KAHVE VE BAHARAT	6	31	20	301	0	0	215,0	866,0
GIDA SANAYİNİN KALINTI VE DOKUNTULERİ. H	25.920	7.310	0	0	0	0	-100,0	-100,0
BULGUR	11	56	0	0	0	0	-100,0	-100,0
DİĞERLERİ	0	0	2.185	10.782	0	0	-	-
ZEYTİN YAĞI	0	0	2.185	10.782	0	0	-	-
TOPLAM	3.518.374	2.838.565	3.450.686	3.159.659	5.190.055	4.083.975	-1,9	11,3

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

9.5.Süs Bitkileri Sektörü: Ruanda süs bitkileri ithalatı 2016 yılında toplam **421 bin dolar** olarak gerçekleşmiştir. Dünya toplam süs bitkileri ithalatında Ruanda 150. sıradadır.

RUANDA SÜS BİTKİLERİ İTHALATI						
(DEĞER: 1.000 USD)						
ÜRÜN KODU	ÜRÜN GRUBU	2012	2013	2014	2015	2016
0602	CANLI BİTKİLER	763	675	1	12	326
0603	KESME ÇİÇEKLER	20	29	71	138	60
0604	YOSUN VE AĞAÇ DALLARI	23	5	7	8	25
0601	ÇİÇEK SOĞANLARI	379	0	0	64	10
	TOPLAM	1185	709	79	222	421

Kaynak: Trademap

Ruanda süs bitkileri ithalatında en önemli ülkeler Kenya, Uganda, Güney Afrika ve Çin'dir. Türkiye tedarikçiler arasında yer almamaktadır.

RUANDA'NIN SÜS BİTKİLERİ İTHALATI				
(DEĞER : 1.000 USD)				
İHRACATÇI ÜLKELER	2014	2015	2016	
Kenya	16	2	317	
Uganda	37	140	97	
Güney Afrika	0	0	4	
Çin	14	1	2	
Belçika	5	6	0	
İtalya	0	1	0	
Hollanda	0	71	0	
Yeni Zelanda	6	0	0	
Birleşik Arap Emirlikleri	0	1	0	
TOPLAM	79	222	421	

Kaynak: Trademap

Türkiye'nin Ruanda'ya süs bitkileri sektöründe ihracatı bulunmamaktadır.

Ruanda, Tanzanya, Kenya, Uganda ve Brundi, Doğu Afrika Topluluğu (EAC) 'nın üyeleridir. EAC üye ülkeleri 2005 yılında gümrük birliğine, 1 Temmuz 2010 tarihinde ise Ortak Pazara geçmiştir. Ruanda, 2009 Temmuz ayından itibaren Doğu Afrika Gümrük Birliği Protokolünün yükümlülüklerini üstlenmektedir.

Söz konusu Protokolün 2017 yılında yayınlamış olduğu Ortak Dış Tarife gereğince; Fasıl 6 (Süs bitkileri) 'nın, 06.01 ve 06.02 pozisyonlarında birim başına ithalat gümrük vergisi oranı %0'dır. 06.03 ve 06.04 pozisyonlarında ise kilogram başına %25 oranında ithalat gümrük vergisi uygulanmaktadır.

Ruanda'nın Uyguladığı Gümrük Vergileri			
Ürün Kodu	Ürün Adı	Gümrük Vergisi (%) MFN Ülkeleri	Gümrük Vergisi (%) Doğu Afrika Ülkeleri*
06.01	ÇİÇEK SOĞANLARI	0	0
06.02	CANLI BİTKİLER	0	0
06.03	KESME ÇİÇEKLER	25	0
06.04	YOSUN VE AĞAÇ DALLARI	25	0

Kaynak:WTO Veritabanı

9.6.İklimlendirme Sektörü: Ruanda'nın dünya iklimlendirme sektörü ürünleri ithalatı 2016 yılında bir önceki yıla göre % 18,61 oranında azalış göstermiş ve 62,1 milyon \$ değerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu ürünler içinde en fazla ithal edilen ürün grubu **tesisat sistem ve elemanlarıdır**. Bu ürün grubunu **ısıtma sistem ve elemanları** takip etmektedir. Bu ürün gruplarında sırasıyla 37,2 milyon \$ ve 12 milyon \$ değerinde ithalat gerçekleştirilmiştir. Bu iki ürün grubunun toplam iklimlendirme ithalatından aldığı pay % 79,06 mertebesindedir.

Ruanda'nın İklimlendirme Sanayi İthalatı (1.000 \$)

ÜRÜN GRUPLARI	2012	2013	2014	2015	2016	Değişim % (2015/16)
Isıtma Sistem ve Elemanları	14,635	27,080	25,978	20,483	11,950	-41,66
Soğutma Sistem ve Elemanları	5,265	10,057	14,772	8,655	4,789	-44,67
Klima Sistem ve Elemanları	2,446	2,472	2,279	4,243	2,925	-31,06
Tesisat Sistem ve Elemanları	31,299	35,312	43,635	36,072	37,156	3,01
Havalandırma Sistem ve Elemanları	23,053	4,297	7,403	6,433	4,556	-29,18
Yalıtım Malzemeleri	824	293	602	432	738	70,83
TOPLAM	77.522	79.511	94.669	76.318	62.114	-18,61

Kaynak: Trademap

2016 yılı itibarıyla Ülkenin en fazla ithalat gerçekleştirilen ürün grubu **Tesisat Sistem ve Elemanları**dır. Toplam 37,156 milyon \$ ithalat olan bu ürünlerde en fazla pay alan Çin, İtalya ve A.B.D'dir. Türkiye ise bu ürün grubunda 13. Sırada yer almaktadır ve 801 bin \$ değerinde ürün satışı yapmıştır.

Isıtma Sistemleri ithalatından Türkiye % 6 oranında pay almaktadır ve ülke ithalatında 5. sırada yer almaktadır. İlgili ürün grubunda ilk iki sırayı Hindistan ve Çin almaktadır. Ülkemizin toplam ihracatı 703 bin \$ mertebesinde.

Soğutma sistemleri ithalatında ilk üç sırada Tayland, Çin ve Almanya yer almaktadır. Ülke 4,8 milyon \$ ithalat gerçekleştirirken ülkemiz 9. sırada kendine yer bulmuştur ve toplamda 222 bin \$ ihracat gerçekleştirmiştir.

Ülkenin oransal olarak en fazla artış gösteren ürün grubu **Yalıtım Malzemeleri**dir. Bu ürün grubundan en fazla pay alan ülkeler sırasıyla Hindistan, Çin ve Türkiye'dir. Türkiye toplam 98 bin \$ değerinde ihracat gerçekleştirmiş ve 3. Sırada kendine yer bulmuştur.

Havalandırma Sistem ve Elemanları ürün grubunda 2016 yılında bir önceki yıla göre düşüş % 7,33 mertebesinde. Çin, Almanya ve Hindistan ilk üç sırada yer almaktadır. Ülkemiz ise 390 bin \$ değerinde ihracat gerçekleştirmiş ve 5. sırada yer almıştır.

Yalıtım Malzemeleri ithalatında Türkiye 3. sırada yer almaktadır. Toplam 98 bin \$'lık ürün satışı yapılmıştır.

Ruanda'nın Uyguladığı Gümrük Vergileri			
Ürün Kodu	Ürün Adı	Gümrük Vergisi (%) MFN Ülkeleri	Gümrük Vergisi (%) Doğu Afrika Ülkeleri*
8402,8403,8404,7322,8419	ISITMA SİS. VE ELE.	0-10-25	0

2903,8418,8419	SOĞUTMA SİS. VE ELE.	0-8,3-10-25	0
8414,8415,8479	KLİMA SİS. VE ELE.	0-10-25	0
8307,8415,8421,8414,9032,9026,9025,8413,8481	TESİSAT SİS. VE ELE.	0-5-10-17,5-25	0
8414,8421,8307	HAVALANDIRMA SİS. VE ELE.	5-10-17,5-25	0
4008,6807,7019	YALITIM MALZEMELERİ	10-25	0

*Not: Doğu Afrika Topluluğu Ülkeleri (Burundi,Kenya,Tanzania,Uganda)

Kaynak:WTO Veritabanı

9.7.Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri Sektörü: Ruanda'nın mobilya, kağıt ve orman ürünleri sektöründe ithalatı 2016 yılında bir önceki yıla göre % 16,3 artarak 103,3 milyon \$ değerinde gerçekleşmiştir. En önemli ithalat grupları kağıt ve karton, mobilya ve ağaç-ahşap eşyadır.

RUANDA'NIN MOBİLYA, KAĞIT VE ORMAN ÜRÜNLERİ SEKTÖRÜ İTHALATI						
ÜRÜN GRUPLARI	2012	2013	2014	2015	2016	Değişim % (2015/16)
Kağıt ve Karton	30.963	33.048	31.574	35.950	34.732	10,0
Ağaç ve Ahşap Eşya	15.657	18.981	16.721	14.829	16.377	-2,1
Mobilya	16.084	19.754	17.483	17.829	25.496	45,8
Odun ve Diğer Selülozik Maddelerin Hamurları	163	68	3	1	229	7533,3
Orman Tali Ürünleri	4.161	5.704	1.590	1.872	677	-57,4
Diğer Ağaç mamulleri	18.562	25.035	56.028	20.104	25.793	-54,0
TOPLAM	85.590	102.590	123.399	90.585	103.304	-16,3

Kaynak:ITC-Trademap

2016 yılında Ruanda 34,7 milyon \$ değerinde kağıt-karton ithalatı yapmıştır. En fazla ithalat yaptığı ülke 8,2 milyon \$ ile Kenya olmuş onu, 5,6 milyon \$ ile Uganda takip etmiş ve 5 milyon \$ ile Çin üçüncü sırada yer almıştır. 2016 yılı itibarıyla Ruanda'nın **"kağıt ve karton"** ithalatında öne çıkan ürünler; 11 milyon \$'lık ithalat rakamıyla ile **"Kağıt, mukavva, selüloz vatka karton kutuları, kutuları, çantaları ve diğer ambalaj kapları"**, 4,6 milyon \$ ithalatıyla **"Yazılı, basılı veya diğer grafik amaçlı kullanılan kaplanmamış kağıt ve mukavvalar"** ve 4,5 milyon \$ ithalatıyla **"Kağıtlar, hesap defterleri, defterler, sipariş defterleri, makbuz defterleri, harf yastıkları, muhtıra yastıkları"**dır.

2016 yılında Ruanda 25,4 milyon \$ değerinde mobilya ithalatı yapmıştır. En fazla ithalat yaptığı ülke 6,4 milyon \$ ile Çin olmuş onu, 4,8 milyon \$ ile BAE takip etmiş ve 3 milyon \$ ile Türkiye üçüncü sırada yer almıştır. **Mobilya** ithalatındaki en önemli ithalat kalemleri 18,7 milyon \$ ile **"mobilya ve parçaları"**, ile 3,4 milyon \$ değerindeki **"Koltuklar (yataklara dönüştürülebilir olsun olmasın) ve parçaları"** olmuştur.

Sektör ithalatında önemli üçüncü grup olan “**Ağaç ve Ahşap Eşya** ”da 2016 yılında Ruanda 16,3 milyon \$ değerinde ithalat yapmıştır. Anılan alt sektör grubunda Ruanda’nın en büyük tedarikçisi 7,1 milyon \$ ile Çin olmuş onu, 3,2 milyon \$ ile Uganda ve 2,1 milyon \$ ile Kongo takip etmiştir. Türkiye 438 bin \$ ile Ruanda’nın ağaç ve ahşap eşya ithalatında 7. sırada yer almaktadır. Söz konusu alt sektör grubunda ithalatla öne çıkan kalemler arasında ise; 4,8 milyon \$ ile “**Kontrplak, ahşap kaplamalı panel ve benzeri lamine edilmiş ahşap**”, 4,7 milyon \$ ile “**Ahşap doğrama ve marangozluk işleri. Hücreli ahşap paneller, monte edilmiş döşeme panelleri**” ve 2,4 milyon \$ ile “**Ağaç veya diğer odunsu malzemelerden mamul fibro levha (reçine ile agrega haline getirilmiş olsun olmasın)**” bulunmaktadır.

Ruanda’nın Uyguladığı Gümrük Vergileri			
Ürün Kodu	Ürün Adı	Gümrük Vergisi (%) MFN Ülkeleri	Gümrük Vergisi (%) Doğu Afrika Ülkeleri*
44.FASILDAKİ GTİP’LER*	AĞAÇ VE AHŞAP EŞYA SEKTÖRÜ	0-10-25	0
48.FASILDAKİ GTİP’LER	KAĞIT-KARTON SEKTÖRÜ	0-10-25	0
9401+9403	MOBİLYA SEKTÖRÜ	25	0

*Not: Doğu Afrika Topluluğu Ülkeleri (Burundi,Kenya,Tanzanya,Uganda)
Kaynak:WTO Veritabanı

2016 yılında Türkiye’nin Ruanda’ya yönelik alt sektör grubu ihracatında ilk sırayı 1,6 milyon \$ ile **mobilya sektörü** almıştır. İkinci önemli ihracat ürün grubu ise 1,4 milyon \$ ile ağaç ve ahşap eşya sektörüdür. **Kağıt-karton sektörü ise**, 865,3 bin \$ ile ihracatımızda üçüncü önemli sektör grubudur.

Türkiye’nin Mobilya, Kağıt ve Orman Ürünleri Sektöründe Ruanda’ya İhracatı						
	2015 (KG)	2015 (USD)	2016 (KG)	2016 (USD)	2017 (Ocak-Temmuz)KG	2017 (Ocak-Temmuz)USD
KAĞIT VE KARTON SEKTÖRÜ	110.837	445.759	211.919	865.356	80.466	326.450
KAĞIT VE KARTON	119	294	0	0	0	0
DİĞER KAĞIT VE KARTONLAR	2.096	1.396	0	0	765	330
TEMİZLİK KAĞIDI(TUVALET KAĞIDI.HAVLU.PEÇ ETE VS.)	106.723	427.222	209.450	852.340	78.855	319.542
OLUKLU KAĞIT VE KARTONLAR	246	1.425	716	3.639	0	0
DUVAR KAĞITLARI	138	5.534	23	150	0	0
AMBALAJ KUTULARI	29	87	403	2.694	190	1.770
KAĞIT VE KARTONDAN DEFTERLER	260	1.201	142	487	575	4.690
DİĞER (KAĞIT VE KARTON)	1.226	8.600	1.186	6.046	81	119
AĞAÇ VE AHŞAP EŞYA SEKTÖRÜ	303.968	998.824	165.933	1.404.980	44.474	83.429
YONGA LEVHALAR	500	155	0	0	0	0
LİF LEVHALAR	44.567	134.051	19.232	82.143	0	0
KONTRPLAKLAR. AHŞAP KAPLAMALI LEVHALAR	119.161	153.146	6.120	11.960	29.406	44.858

AHŞAP AMBALAJLAR (KABLO MAKARALARI HARİÇ)	53	129	0	0	0	0
PENCERELER.PENCERE KASALARIÇERÇEVE VEPER VAZLARI	22.416	37.979	0	0	0	0
KAPILAR.KAPI ÇERÇEVE.PERVAZ VE EŞİKLERİ	23.994	35.266	184	712	3.843	18.060
PARKE PANOLAR	458	542	0	0	0	0
AHŞAP MUTFAK VE SOFRA EŞYASI	87	278	0	0	0	0
DİĞER (AĞAÇ VE AHŞAP EŞYA)	92.733	637.281	140.397	1.310.164	11.225	20.510
MOBİLYA SEKTÖRÜ	118.016	562.284	164.132	1.619.736	19.484	120.612
AHŞAP MOBİLYALAR	48.956	196.303	99.792	840.685	13.454	88.016
METAL MOBİLYALAR	67.905	361.985	58.582	742.196	5.092	28.389
PLASTİKTEN MOBİLYALAR	295	237	2.985	15.355	939	4.207
MOBİLYALARIN AKSAM VE PARÇALARI	861	3.760	2.772	21.501	0	0
DİĞER AĞAÇ MAMULLERİ	2.723	9.545	2.990	49.046	778	4.204
AHŞAP AYDINLATMA CİHAZLARI	24	132	0	0	190	308
KEKİK	1	4	0	0	0	0
DEFNE YAPRAĞI	0	0	10	76	0	0
LAK.SAKIZ.REÇİNE VE DİĞ.BİT.ÜRÜNL.HÜLASE LAR	25	427	0	0	0	0
HASIR VE SAZDAN VEYA ÖRÜLMEMEYE ELVERİŞLİ MADDELERDEN MAMUL EŞYA	62	198	0	0	0	0
AHŞAP CİDARLI SAATLER VE AHŞAP ZARFLAR	546	2.437	64	464	71	693
BASTONLAR. İSKEMLE BASTONLARI	0	0	0	2	0	0
KURŞUN KALEMLER VE KURŞUN BOYA KALEMLERİ VE DİĞER KALEMLER	37	407	0	0	0	0
AHŞAP SARACİYE EŞYASI	16	142	1.663	20.549	0	0
BASILMI KİTAP. GAZETE. RESİM VE BASKI SAN AYININ DİĞER MAMÜLLERİ. METİNLER	664	4.606	424	16.689	53	448
YALNIZ AHŞAP MAKET VE MODELLER	0	0	60	3	18	64
BİLARDO MASALARI. OYUN KAĞITLARI	1.266	357	0	0	83	99
OLTA DEĞNEKLERİ. TERZİ MANKENLERİ	28	318	724	10.744	336	2.306
BİTKİSEL MADDELERDEN MAMÜL EŞYA	54	518	0	0	0	0
RESİM.HEYKEL.ANTİKA.PARA VE NUMARATÖR	0	0	45	520	27	286
TOPLAM	535.545	2.016.412	544.974	3.939.118	145.202	534.695

Kaynak: İhracatçı Birlikleri Kayıtları

9.8.Çimento, Cam ve Seramik Sektörü: Ruanda'nın çimento, cam ve seramik sektörleri ithalatı 2016 yılında bir önceki yıla göre % 4 azalarak 1,7 milyar \$ civarında gerçekleşmiştir. En önemli ithalat grupları **çimento, seramik kaplama malzemeleri ve camdan sınav kaplarıdır.**

RUANDA'NIN ÇİMENTO, CAM, SERAMİK SEKTÖRLERİ İTHALATI (BİN \$)				
ÜRÜN GRUPLARI	2014	2015	2016	2015-2016 Değişim
2523 – Çimento Sektörü	83.674	87.198	56.776	-35%
6907+6908 – Seramik Kaplama Malzemeleri	10.259	17.573	17.630	0%

6910 – Seramik Sağlık Gereçleri	2.042	2.304	2.915	27%
7003+7004+7005 – Düz Cam	2.177	2.307	2.254	-2%
7010– Camdan Sınai Kaplar	5.530	6.734	7.080	5%
7013-Cam Ev Eşyaları	777	929	1.035	11%
7019-Cam Lifi-Cam Yünü	217	114	222	95%
7009-Camdan Aynalar	462	503	690	37%
7008-Çok Katlı Yalıtım Camları	441	102	444	335%
7007-Emniyet Camları	1.800	1.330	1.572	18%
7006-İşlenmiş Camlar	69	5	1.488	-
7018-Camdan Süs Eşyası	72	59	63	7%
Çimento, Cam, Seramik Birliği İştigal Alanı Toplam İhracatı	1.954.210	1.858.091	1.778.279	-4%

Kaynak: Trademap

2016 yılı itibariyle Ruanda **seramik kaplama malzemeleri** ithalatının % 73'ü Çin'den gerçekleştirmiştir. Türkiye ise Ruanda'nın **7.** büyük seramik kaplama malzemeleri tedarikçisi konumundadır.

ÜLKELER BAZINDA RUANDA SKM İTHALATI (BİN \$)					
Sıra	Ülke	2014	2015	2016	2015-2016 % Değişim
1	Çin	6.455	11.727	12.830	9
2	BAE	2.209	2.754	1.825	-34
3	Mısır	257	407	965	137
4	Kenya	784	623	630	1
5	Hindistan	58	581	602	4
6	Güney Afrika	3	412	231	-44
7	Türkiye	74	188	127	-32
8	İspanya	29	99	105	6
9	Uganda	14	21	69	229
10	Umman	0	22	64	191
11	İtalya	113	72	58	-19
12	Sri Lanka	0	75	56	-25
13	Belçika	61	11	20	82
14	Hong Kong	0	19	19	0
15	Brezilya	23	2	17	750
	Dünya	10.259	17.573	17.630	0

Kaynak: Trademap

2016 yılı itibariyle Ruanda'nın **seramik sağlık gereçleri** ithalatının % 60'ını Çin'den gerçekleştirmektedir. Türkiye ise Ruanda'nın **4.** büyük seramik sağlık gereçleri tedarikçisi konumundadır.

ÜLKELER BAZINDA RUANDA SSG İTHALATI (BİN \$)					
Sıra	Ülke	2014	2015	2016	2015-2016 % Değişim
1	Çin	856	883	1.545	75
2	BAE	863	848	1.108	31
3	Hindistan	84	106	96	-9
4	Türkiye	16	64	78	22
5	Mısır	1	130	32	-75
6	Belçika	47	1	13	1.200
7	Güney Afrika	25	79	10	-87
8	ABD	0	2	8	300
9	Kanada	0	0	5	-
10	İsviçre	0	24	5	-79
11	Almanya	39	0	4	-
12	Kenya	2	3	4	33
13	Hong Kong	0	0	3	-
14	İspanya	57	87	3	-97
15	Uganda	11	9	1	-89
	Dünya	2.042	2.304	2.915	27

Kaynak:madb.europa.eu

Ruanda'nın Uyguladığı Gümrük Vergileri		
Ürün Adı	Gümrük Vergisi (%) MFN Ülkeleri	Gümrük Vergisi (%)Doğu Afrika Ülkeleri*
ÇİMENTO SEKTÖRÜ	0-25	0
SERAMİK KAPLAMA MALZEMELERİ	25	0
SERAMİK SAĞLIK GEREÇLERİ	25	0
CAM SEKTÖRÜ	0-25	0

*Not: Doğu Afrika Topluluğu Ülkeleri (Burundi,Kenya,Tanzania,Uganda)

Kaynak:WTO Veritabanı

Türkiye, sektör geneline incelendiğinde **çimento sektörü** ürün grubu haricinde Ruanda'nın önemli ihracatçıları arasında yer alamamıştır. Türkiye'nin Ruanda'ya çimento, cam, seramik sektörleri bazında gerçekleştirdiği ihracata baktığımızda ilk sırada çimento sektörünün olduğu görülmektedir. 2. Sırada ise **çok katlı yalıtım camları** yer almaktadır.

TÜRKİYE'NİN RUANDA'YA ÇİMENTO, CAM, SERAMİK SEKTÖRLERİ İHRACATI				
ÜRÜN GRUPLARI	2014	2015	2016	2015-2016 Değişim
2523 – Çimento Sektörü	292	503	1.306	160%

6907+6908 – Seramik Kaplama Malzemeleri	121	277	165	-40%
6910 – Seramik Sağlık Gereçleri	79	75	57	-24%
7003+7004+7005 – Düz Cam	0	0	0	-
7010– Camdan Sıai Kaplar	0	0	0	-
7013-Cam Ev Eşyaları	42	22	34	55%
7019-Cam Lifi-Cam Yünü	0	77	6	-92%
7009-Camdan Aynalar	38	0	43	-
7008-Çok Katlı Yalıtım Camları	0	23	787	-
7007-Emniyet Camları	3	26	208	700%
7006-İşlenmiş Camlar	0	0	4	#DIV/0!
7018-Camdan Süs Eşyası	0	59	63	7%
Çimento, Cam, Seramik Birliği İştigal Alanı Toplam İhracatı	292	503	1.306	160%

10.RUANDA'YA İHRACATTA YAŞANAN SORUNLAR

- İhracatçı firmalar en önemli sorunun bölgede bir liman olmaması nedeniyle yüksek iç nakliye bedellerinin olduğunu belirtmişlerdir.

KAYNAKLAR

- <https://build.export.gov/kenya/doingbusinessineastafrica/doingbusinessinrwanda/index.asp>
- <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rw.html>
- <http://www.ruandaturkiye.com/>
- <http://www.ruandaturkiye.com>
- <http://kigali.be.mfa.gov.tr/AmbassadorsMessage.aspx>
- <https://www.dailysabah.com/africa/2016/10/29/rwanda-awaits-turkish-investors>
- <https://www.dailysabah.com/defense/2017/04/05/turkish-defense-industry-market-grows>
- <https://mod.gov.rw/about-the-mod/defence-cooperation/#.WY11g1VJbIU>
- www.ekonomi.gov.tr
- OAİB İhracat Kayıtları ve Sektör Şubeleri Değerlendirmeleri